

EGRES. (*Egrus*).

A Nagyszöllősi hegység nyugati lábánál elterülő mocsaras, lápos vidék egyik települése, mely nevével a lóp növényzetére, az égerre emlékeztet. Korai település; 1284-ben, mikor László király Swng h fiainak, Jánosnak és Tekének adományozta, már lakosaitól elhagyott pusztta föld („*terram vacuum et habitatoribus destitutum*”) volt.¹ Az ugo csai királyi uradalom alapítása volt tehát s valószínűleg a tatárjárásban pusztult el. Swng h fiaitól származott a terebélyes Egresy család. Az ősi birtok a család kezéből a XV. sz.-ban fokozatosan kicsúszott s a birtokrészeket más ugo csai birtokosok, főként a Perényiek szerezték meg. Maguk az Egresyek Sásváron találtak otthonra, eggyé olvadva az ugo csai kisnemességgel. A falu eredetileg magyar település volt s az 1356. és 1391. évi földrajzi nevek arra mutatnak, hogy a Swng h fiai által ismét benépesített pusztta föld lakosai szintén magyar nyelvűek voltak. Rövidesen azonban megváltozott a helyzet, a XVI. sz. második felében Egres már túlnyomólag rutén jelleget árul el s így egyike volt azoknak az ugo csai síkvidéki magyar faluknak, melyeket a nagyszöllősi hegyvidéket megszálló ruténség legkorábban birtokába vett. E korai terjeszkedést bizonyára siettette a birtokos változás is, a XVI. sz. második felében ugyanis Egres már egyedül a szomszédos rutén vidék birtokosai, a Perényiek kezén volt. A XVI–XVIII. sz.-ban a csekély magyar elem fokozatosan kiszorult, a magyar nyelv azonban a XVIII. sz. második felében még dívott a faluban.²

BIRTOKOSOK.

1567.³ Perényi János 1 j, 4 ip, 8 pp, 8 des; Draskovich Gáspár és özv. Perényi Ferencné 1 j (pp), 3 ip, 1 pp, 14 des. – 1775.⁴ Buday László 1 c; Dienes Zsigmond 1 i; Kalós László 1 i; gr. Károlyi Antal 1 c, 2 i; br. Perényi Elek 2 c; -Imre 9 c, 1 i; -József 4 c, 2 i; -Sándor 1 c; Pogány Ádám 1 i; gr. Telekyné 7 c, 2 i.

JOB B Á G Y S Á G .

1457.⁵ B: Bölcsik (?).

1567.⁶ 2 j (1 pp), 7 ip, 4 pp s név nélkül 22 des. M: Fekethe,

¹ Ujh. Dl. 38132.

² Neve ruténül is: *Egres* (Petrov 31). A 145.921/1907. sz. belügyminiszteri rendelettel a falu neve „*Szöllősegres*”-ben állapított meg.

³ Dic.

⁴ T.

⁵ Lel. Kom. jz.

⁶ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

Farkas wago, Mathe, Tewrkewtew (1570: Teörkötő; 1572: Terdketew Dic), Warga; Sz: Kraynik, Wolwach (1670: Palyvaz Dic; B: Karazlay (1570: Krazlay Dic), Marcus, Mistichewi, 2 Olah, Pap.

1567–1715. között új nevek. 1570.⁷ B: Corka (1572: Cyorban; 1574: Czorban Dic; 1604: Chorba UC 59–15), Izak (1574: Isak Dic), Koczan. – 1572.⁸ M: Deak, Konkoly, Lanchos (1574. tévesen: Hanchos Dic), Potika (1574: Potka Dic); B: Cyongoway, Honchay, Kachyr (1574: Katir Dic), Kenez, Korpos, Kowach, Moychan (1574: Moczian Dic; 1575: Mochar NRA 75–1; 1667: Moczan Per. – 1667. febr. 7; 1668: Muczán Per. 1668. Ns 24; 1690: Mulcsan UC 65–55), Orozfeoldi, Sak (talán Isak? v. ö. 1570). – 1574.⁹ B: Karaly. – 1604.¹⁰ M: Fazekas, Görbe, Magyar, Roka, Santa, Szücs; Sz: Habczka, Holos; B: Baboczi, Kereczki, Kisfalusi, Komjáti, Lemes. – 1617. körül.¹¹ M: Rakos; B: Kozma. – 1625.¹² B: Teoreok. – 1638.¹³ M: Kerekjarto; B: Brodi, Törisz. – 1651.¹⁴ B: Kulla. – 1652.¹⁵ Sz: Czibulyka, Lyupka, Ruska (1663: Ruzkai Per. 1663. máj. 30.); B: Czonka, Darabant, Orosz. – 1667.¹⁶ M: Mezaros; Sz: Dublyak; B: Kupani, Lengelj, Sees. – 1668.¹⁷ M: Bajusz, Bajuszos, Hevereő, Lapoczka, Szalma, Tiba (1690: Tibai Per. 1690. júl. 2); B: Bányász (1690: Banys UC 65–55), Sido. – 1674.¹⁸ M: Széllyes. – 1680.¹⁹ M: Bocskor. – 1687.²⁰ M: Farkas, Kevély, Siket; Sz: Szivisztjo (1690: Szviscso Per. 1690. febr. 2); B: Fattyu (des). – 1690.²¹ M: Bires, Kis; Sz: Lesak; B: Dolhay, Hajdu, Ilosvay, Nyresfalusi.

1715.²² 10 c, 2 i, 1 extr (si) s 1 taksás nemes jobbágytelken. M: Kis, Molnár, Rákos, Szalma, Szücs, Thiba, Varga, Zoltán; Sz: Ruszka, Skoda, Szviczko; B: 2 Lengyel, Moczán.

1715–1775. között további új nevek. 1720.²³ M: Boldisar; B: Ujfalusi. – 1743.²⁴ Sz: Buduly, Dogács, Halanics, Kosztak, Karasnamics, Nasztaszinecz; B: Boso, Dorogi, Kisbé, Mohacs.

^{7–9} Dic.

¹⁰ Urbarium. UC. 59–15, 89–8.

¹¹ Per. 1617. F. 31. Ns 23.

¹² Perényi-jobbágyok. Per. 1625. F. 18. Ns 21.

¹³ Néhaj Perényi Imre jobbágyai között. Per. 1638. Ns 101.

¹⁴ Tanúk között. Per. 1651. F. 41. Ns 47.

¹⁵ Perényi-osztályozásban. Per. 1652. máj. 25.

¹⁶ Jobbágykezeslevelekben. Per. 1667. febr. 7. és jún. 17.

¹⁷ Jobbágykezeslevélben: Per. 1668. márc. 11. s Vay-urbáriumban: Per. 1668. Ns 24.

¹⁸ Teletetési jegyzékben. Per. 1674.

¹⁹ Jobbágykezeslevélben. Per. 1680. máj. 14.

²⁰ Per. 1687. okt. 29.

²¹ Jobbágykezeslevelekben: Per. 1690. febr. 2, jul. 2 s Vay-conscriptioiban: UC 65–55, 27–7.

²² Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora. CR.

²³ U. ott CR.

²⁴ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²⁵ Az úrbérrendezés alkalmával készített kimutatás teljes névsora. UT.

1775.²⁵ 25 c, 10 i. *M*: Karasia, Kiss, Nyull, Tiba; *Sz*: Duminecz, Hrabuczák, Lemák, 3 Maruska, Nohács, Ruzska, Sztojka, Szuszika, Télátnék, Ulinecz, Zsidik; *B*: Basó, Bogdány, 2 Dolhai, Ilonczai, Kisbé, Koszta, Kozma, Krajnai, Lengyel, 5 Papp, 3 Tóth.

A falu lakosainak nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról kiadott bizonyáglevél szerint – bár magyarul mindnyájan értenek – rendes nyelvük (ordinaria lingua) *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) a faluban főként divatozónak a *rutén* nyelvet jelöli meg.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1356.²⁶ *Verbeuch pataka*,²⁷ rivulus; 1391 (Dl. 38132). L. még Feketepatak (1295), Isóteleke (1424), Nagyszöllős (1336) és Verbóc (1410–20) határában is.

Kuveches rew. L. még Mátyfalva (1570 k.) és Nagyszöllős (1390) határában is.

Egerpataka, rivulus. – L. még Dob (1372), Mátyfalva (1580. k.), Nagyszöllős (1336. Egerforrasa), Tiszakeresztúr (1651. Nagyéger), Tiszaújhely (1516) és Tiszaújlak (1648) határában is.

Gyulkus patak,²⁸ rivulus.

*Chukzele*²⁹ terra arabilis: 1391: Chokzselfeldmezew (Dl. 38132).

Hydegviz, rivulus; L. Még Nagyszöllős (1688) és Sásvár (1660) határában is.

1391.³⁰ *Altalpatak*, rivulus. L. még Dob (1372), Fancsika (1785), Feketepatak (1295), Mátyfalva (1409) és Verbóc (1410–20 k.) határában is.

Laap, stagnum. L. a hasonló nevű falut külön is.

Monyoros, fluvius; 1865: Mogyoros (Pesty).

*Ladamer*³¹ *egre*, stagnum; 1865: Egres (Pesty).

FANCSIKA.

Fonchka, Fanchuka, Fanchyka.

Nevét minden valószínűség szerint a Hontpázmány-nemzetséghez tartozó Fancsika (Fonchka) ispántól nyerte, aki e Mihály testvéréről reámaradt birtokot 1303-ban átengedte má-

²⁶ Határjárás Egres körül. Lel. Met. Ug. Ns 10.

²⁷ Verbóc-pataka. *Verbóc* < szl. вѣрбовъсь < вѣрба ‚fűzfa‘ (Kniezsa).

²⁸ Gyilkos-patak?

²⁹ Talán *Csök* – *Csög* szn. + *széle*? A *chuk*, *chok* jelentése, eredete nem világos (Kniezsa).

³⁰ Ujabb határjárás. Dl. 38132.

³¹ Ladamér < a szláv *Vladimir*.

sik testvérének Mártonnak.¹ Az utóbbinak részben fi-, részben nőági leszármazottai voltak a fancsikai birtokos nemesek, akik kúriáikkal utóbb már jóformán az egész falut elfoglalták, úgy-hogy falujuk a kúriális község jellegét öltötte fel. A nemesi kúriák szaporodásával párhuzamosan haladva apadt el a faluban a XVI. sz. második felében még jelentékeny számú jobbágyság, mely ugyanekkor a zsellérség állapotába süllyedt. A birtokjogok és az úrbéri viszonyok rendezése után a XVIII. sz. második felében ismét mérték ki jobbágytelkeket, a XVI. sz.-i jobbágy és zsellérrétegtől azonban a XVIII. sz.-ihoz alig vezet 1–2 folyamatos leszármazási vonal,² az utóbbi az új betelepülők közül s jobbadán alig néhány évtizedes jövevényekből sodródott össze. Míg az előbbieket csaknem egy szálig magyarok voltak, az utóbbiak között már szép számmal helyet foglaltak rutének is. A ruténség a XIX. sz.-ban már felszívódott a magyar jobbágyságba, melynek erejét a helybeli színmagyar nemesség is növelte.³

BIRTOKOSOK.

1551.⁴ Biky, Fancsikay, Horváth, Lázár, Nagy családok. – 1754/55.⁵ Bodó János, Buday János, Dancs Ferenc, Dienes Zsigmond, Gulácsy Ferenc, -István, -Zsigmond, Horváth Márton, Ilosvay Imre, Kamany Mihály, Létay Ferenc, Megyery András utódai, Megyery János, Siró János, Solty Ferenc, Szeley György, Sztójka alias Haluka János, -László. – 1775.⁶ Besenyey György 1 c, 1 i; Bodó János 2 c, 4 i; Buday János 1 i; Dancs Ferenc 1 i; Darvay Elek 2 i, Dersóffi Imre 1 c; Dienes Zsigmond 2 c, 2 i; Fekete Teréz 10 c, 2 i, 1 si; Gulácsy András 1 c, 1 i; Maróthy László 1 c; Megyery László 4 c; Rutkay Elek 2 i; Siró János 1 i; Szegedy Zsigmond 1 i; Szeley György 1 c, 1 si.

KÖZBIRTOKOSOK.⁷

1739-ben. Apagyay, Bíró, 2 Buday, Büky, Csimadia, 2 Darvay, 2 Dienes, Fekete, Fóris, Futamoth, 3 Gulácsy, 2 Horváth, Ilosvay, Kánay, Kutasy, 3 Lázár, Létay, 2 Megyery, Nagyiday, Pelsesznay (így), Piosky (Püsky?), 2 Pogány, Szaniszló, 2 Szeley.

¹ DI. 1653.

² A lakosság kicserélődéséhez: 1717-ben a tatárok 50 embert, nemest és parasztot hurcoltak el s közülük csak 26 tért vissza. Tört. Tár. 1903. 445.

³ A falu neve szlávul: 1773: Fanczikowa (Loc. 284); Fančikovo (Petrov 31).

⁴ Lel., Kom. jz. Fancsikáról nevezett családok a XV. sz.-ban: Fancsikay Fodor, Kis; a XVI. sz.-ban: Biky, Fancsikay, Farnady, Fejér, Fodor, Lázár, Lekse, Nagy.

⁵ Nemesi összeírás. Helyt.

⁸ UT.

⁷ UC 15–61.

HELYI KISNEMESSÉG.

1670.⁸ Egytelkesek. *M*: Biky, Dancs, Lakatos, Nagy, 2 Pap, Szekely, Szilágyi; *B*: Ispán, Toth. – 1743.⁹ Armalisták. *M*: Biki, Csirke, Dancs, Gaál, Létai, Petróczy, Siró, Solti, Szarvadi, Szentmiklosi; *Sz*: Holoka. – 1754/55.¹⁰ Armalisták. *M*: Biky, Csirke, Kovács; *Sz*: Oseczky.

JOBBÁGYSÁG.

1551.¹¹ *M*: Bodog, Halasz, Katona, Nemes.

1565.¹² 30 fr, 9 chr. *M*: Bak, 2 Balas, Barta, Deak, Farkas, Gal, 2 Juhaz, Katha, Kere (1577: Kerei, 1602: Kery Dec. Ber.), Kereky (helyesen szintén: Kere-Kerey), 3 Kereztien, Kormos, Lukach, Mathyws, 3 Nagy, 2 Nerges, Nyry (1580: Nyres Dec. Ber.), Peter (1577: Petheor u. ott), Pintek, 2 Puskas, Simon, Ragy (1577: Ragia; 1583. hibásan: Bagy Dec. Ber.), Varga; *B*: Beregy, Chyro (helyesen vlg.: BÍRÓ, l. 1570, keresztnév azonos, előbbi többször nem fordul elő), Horvat, Kundach, Modra (1581: Bodra, 1583: Modor Dec. Ber.), Oroz, Tornay, Tóth.

1565–1632. között új nevek.¹³ 1576. *M*: Baniaj (1578. hibásan: Baraniai), Berthalan, Biro, Czybere, Chengery, Darfy, Egry, Erdos, Halasz (l. már 1551-ben), Kathona (szintén már 1551-ben), Kaza, Kaszy (helyesen: Katy, 1577: Kathy), Kis, Kowacz, Christoph, Myklos (1597: Miklossy), Zabo, Thamas, Togies (1577: Teologies; 1578. hibásan: Lögies); *Sz*: Bwrdocz (1577: Bwrdach; 1578: Burgat). – 1577. *M*: Jacob, Forgolany, Saswary, Thar; *Sz*: Lythwa (1581: Lypa). – 1578. *M*: Batarj, Chakj, Chwre (Chyre), Czika (1580: Czykaj), Pap, Vas; *B*: Zakola (1579: Zokolia; 1594: Zakoly). – 1579. *M*: Kozma, Somodj, Sophi (1581: Soffy). – 1581. *B*: Alagy. – 1594. *M*: Bagosy, Balint, Barat, Beres, Czegeody (1603. hibásan: Zegedy), Chionka, Ereos (helyesen vlg. Erdeos, l. 1576), Haszon, Polgár, Szennyes. – 1597. *M*: Ach, Alfeöldy, Bodnar, Goree (1598: Gori), Kerekes, Magyar, Markos, Zeöch, Zyrmay; *B*: Lengyel. – 1598. *M*: Chiakan (helyesen: Chiaky l. 1578), Dienes, Mandy, Piros; *B*: Kopchia, Rakassi (1599: Rakazi). – 1599. *M*: Fekethe, Paladi. – 1602. *M*: Cziok, Czoka, Fazekas, Kadar, Kertez, Kiralj, Merges (helyesen: Nyerges, l. 1565), Mezaros, Sapy, Siket, Veres; *B*: Kenez, Vengor. – 1603. *M*: Botos, Chomay (helyesen: Chengery,

⁸ Ug. jkv. 1670. szept. 22–23. f. 17.

⁹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

¹⁰ Nemesi összeírás. Helyt. 1760-ban és 1772-ben az armalisták között még: Szentmiklós (Per. 1760. Ns 6 és 1772. júl. 2.).

¹¹ Lel., Kom. jz.

¹² A dézsmajegyzék teljes névsora Dec. Ber.

¹³ A felsorolt nevek szintén a dézsmajegyzékekben Dec. Ber. A következő nevek csupán egy ízben fordulnak elő: Alagy, Bichie, Bodnar, Cziok, Czoka, Czunba, Elek, Erdely, Erulek, Fazekas, Kadar, Kenez, Kertez, Konchia, Kopchia, Kozma, Leleszy, Mandy, Markos, Mezaros, Sapy, Siket, Somodj, Zyrmay, Tüzes, Vengor, Wegh.

l. 1576), Kerekgiartha, Kinery (helyesen: Kirey-Kerey, l. 1565); *B*: Czunba, Erdely. – 1604. *M*: Balogh, Cziplei (1605: Ciepp), Hegedüs, Revesz, Tűzes. – 1005. *M*: Elek, Megiessy, Molnár (1610: Molnos), Wegh; *B*: Erulek. – 1610: *M*: Cyriak, Pettieny (1611: Petnie); *B*: Olah. – 1611. *M*: Kulczar, Lapi, Safrani; *B*: Koszak (1616: Kozak).

1616. *M*: Orban; *B*: Komlosi. – 1620. *M*: Gyenies; *B*: Bichie, Drabant. – 1621. *M*: Csobay (1625: Chiabay); *B*: Tora (1625: Tolna). – 1622. *M*: Papi – 1623. *M*: Bogathy, Csiga, Leleszy. – 1625. *B*: Konchia.

1632.¹⁴ 1 j, 45 chr. *M*: 2 Bak, 2 Czengerj, Czobj (l. 1621: Csobay), Dienes, Egrj, 4 Juhaz, Kaza, Kerey, Kez, Kövér, Lapi, Komlosi, Molnár, 5 Nagy, 2 Nirj, Nyerges, Orban, 2 Polgar (1633: Bogar, 1634: Bolgar Dec. Ber.), 2 Revez, Saphran, 2 Szabo, 2 Zenjes, Teölgyses; *Sz*: Panit; *B*: Komlosi, Kozak, 2 Oroz, Pribek (1633: Bribek), Rakazi, Thora, Toth.

1632–1695. között további új nevek. 1633.¹⁵ *M*: Mihaly. – 1634.¹⁶ *B*: Kakisz. – 1662.¹⁷ *M*: Antal, Balla, Fornodi, Hagyo, Koczis, Lakatos; *B*: Koszta, Szasz. – 1665.¹⁸ *M*: Görbe; *B*: Csutkó. – 1666.¹⁹ *M*: Czegeni. – 1680.²⁰ *M*: Illyés. – 1681.²¹ *M*: Bika, Éles (l. 1680: Illyés).

1695.²² 1 j, 13 ehr. *M*: Batári, 2 Csengeri, Illyes, Kész, Kezes, Nyeri, Nyri, 2 Polgár, Szennyes; *B*: Kota, Petajt.

1715²³ *M*: Antal, 2 Illés, Petnye, Siketh, 2 Szennyes, Varga; *B*: Horváth, Oláh, 3 Orosz, Puskás.

1715–1775. között további új nevek. 1739.²⁴ *M*: Fanta, Kurucz, Szanyiszló; *N*: Fajgel. – 1743.²⁵ *M*: Kánya, Méhes, Serföző; *Sz*: Biléjj, Docsénics, Kusinszki, Luscsák, Makár, Tottyák; *Zs*: Herskovics, Jacob; *C*: Kolos; *B*: Bakács, Buga, Ficzay, Márcus, Tariska. – 1744.²⁶ *M*: Borbély. – 1748.²⁷ *M*: Sipos. – 1750.²⁸ *M*: Huszty; *Sz*: Lehács, Melyavicz; *B*: Ilosvay. – 1757.²⁹ *M*: Lapoczka. –

1775.³⁰ 23 c, 15 i, 4 si. *M*: 2 Bocskor, Bogáti, Fekete, Gombos, Huszti, Molnár, Nagy, Siposs, Szakáts, 2 Szennyes, Timár; *Sz*: 2

¹⁴ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ber. Az ez évi jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a következő forrásokban ismét előfordulnak a következő, korábbi már ismert nevek: Bagosy, Bogáti, Botos, Fekete, Halász, Horvát, Jakab, Kacsi, Kiraly, Kys, Kovach, Petni, Rakaszi, Simon, Szakulyai, Szücz, Tar.

^{15–19} A dézsmajegyzékekben. Dec. Ber.

²⁰ Az elkobzott Galambos–Fancsikay birtokhoz tartozó jobbágyságok. UC 109–16.

²¹ A kir. fiscus birtokához tartozó jobbágyságok. UC 69–47.

²² A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ber.

²³ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora. CR.

²⁴ A magvaszakadt Lázár János birtokához tartozó jobbágyságok. UC 148–1.

²⁵ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²⁶ UC 165–13.

²⁷ P. 4–3827.

²⁸ P. 4–1388.

²⁹ P. 4–3827.

³⁰ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

Czupra, 2 Gazdik, Kötán, Kutnics, Lemák, Makár, Rusolovics, Szerbák; B. Brodi, Cziba, 2 Korpos, 5 Orosz, Puskás, Simon, 7 Tooth, Urban.

A falu lakosainak nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyosságlevél szerint – bár a lakosok magyarul mindnyájan értenek – rendes nyelvük (ordinaria lingua) *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) szerint a faluban a *magyar és rutén*, a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint a *magyar* nyelv divatozott.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1550–1650 között.³¹ *Swreo*,³² silva.

Chonkas, pratum; 1785: Csonkás alatt (P. 4–5023. sub No 7); 1865: Nagy-, Kiscsonkás (Pesty); 1900. körül (Kom. jz). L. a Csonkás nevű patakot még Tiszaújhely (1702) és Tiszaújlak (1680) határában is.

Boglyos, pratum; 1865: Buglos (Pesty); 1900. körül: Buglyos (Kom. jz.).

Dobito;³³ 1696 (P. 4–5023. sub CC); 1865: Dubitó (Pesty); 1887: Dobidógödör tn. (a 75000-es kat. térképen). V. ö. 1739: Dob puszta.

Poch;³⁴ 1650. körül: Pocs-ban rét (NRA 1074–7); 1739 (UC 148–1); 1744 (UC 165–13); 1746 (TTC 165–14); 1780: Pócs uttya (P. 4–5023. sub HH); 1865: Pócskapu (Pesty).

Dombhat; 1696: Nagy Domb (P. 4–5023. sub CC).

Nagy Sigeth; 1785: Sziget (P. 4–5023. sub No 7).

Uyheli uttra. – *Ludass er*. – *Both Rekettye*. – *Palay*. – *Kender arto*; 1696: Kenderártó (P. 4–5023. sub CC). – *Zuta hat* (?)³⁵ – *Chellye swrdeka* (?)³⁶ 1642: Czere Szurdok (Per. 1642. F. 7. Ns 41). – *Gochas* (?)³⁷ – *Rekely*(?)³⁸

1642.³⁹ *Felső mező*; 1696 (P. 4–5023 sub CC); 1785: Felső Nyomás (P. 4–5023. sub No 7).

³¹ Ujh. XVII. sz. v. F. 26. Ns 46; kelet nélkül.

³² *Sűrű*.

³³ Dobi-tó. Dob falu a XV. sz.-ban, azután néptelen pusztaként a fancsikai határ része. L. külön is.

³⁴ Pocs = pocsolya. NYTsz, II. 1299. V. ö. MNy. XXIII. 226

³⁵ Talán azonos *Zékuta-háttal* (Ékuta). Lásd a szomszédos Farkasfalva (1796. Zékuta) és Bökény (1754. Ekuta) határában.

³⁶ A szó összetétel arra mutat, hogy a chelle-czere szó azonos. Ha valóban így van, az előbbi írásalak talán rosszulhallás eredménye. Ugyanebben a jegyzékben más szavak is bizonytalan írásalakot mutatnak. Talán nem tudott magyarul a készítője? A *szurdok*, *szurdék*, *szurduk*, jelentése: szeglet, sarok, hegyszakadék, keskeny völgy. NYTsz. III. 342; MTsz. II. 611: Oklsz. 945.

³⁷ Gócsás, Gócsás? V. ö. góca = kácsa, réce. MTsz. I. 700.

³⁸ Rekely? Ismeretlen szó, talán rekettye?

³⁹ Per. 1642. F. 7. Ns 41.

- Szemerdek*⁴⁰ *mellett*; 1739: Szemerdek nevű mező (UC 15–59).
L. még Isóteleke (1424), Karácsfalva (1532), Mátyfalva (1411), Nagyszöllős (1336); Szöllősvégardó (1644), Tiszakeresztúr (1655), -Újhely (1522) és Verbóc (1410–20) határában is.
1650. körül.⁴¹ *Fenyé*⁴²-n rét; 1739: Fenyve (UC 15-59); 1744 (UC 165–13); 1746 (UC 165–14); 1865: Fenyő (Pesty); 1900. körül (Kom. jz.).
- Alsó mező*; 1696 (P. 4–5023. sub CC); 1785: Alsó Nyomás (P. 4–5023. sub No 7).
- Kérő*,⁴³ 1696 (P. 4–5023. sub CC); 1739: Kéri pusztá (UC 148–1); 1865 (Pesty).
- Hoszu rekettye*.
- Hollo főszek*; 1696 (P. 4–5023. sub CC); 1763 (P. 4–863); 1865: Hollórekesz (Pesty); 1900. körül: Hollószeg (Kom. jz.).
- Pohor*.⁴⁴
- Potykás*; 1696 (P. 4–5023. sub CC); 1739 (UC 148–1); 1744 (UC 165–13); 1785 (P. 4–5023. sub 7); 1865 (Pesty).
- 1696.⁴⁵ *Kert alatt*. – *Fü Forás*. – *Nyomás szél*. – *Ardai palló*. – *Horgas*⁴⁶ *föld*. – *Sovány sor*; 1780: Soványos szél (P. 4–5023. sub HH); 1785 (U. ott sub No 7).
- 1739.⁴⁷ *Malom füzes*; 1744 (UC 165–13); 1768 (P. 4–5023. sub No 5); 1865 (Pesty); 1887 (a 75000-es kat. térképen).
- Csorda Déllő*:⁴⁸ 1744: Csorda Dilő (UC 165–13).
- Zsaró*,⁴⁹ 1744: Zsaróban rét (UC 165–13); 1746 (UC 165–14); 1865: Zsaró (Pesty).
- Szirmai járó*. – *Dob pusztá*. V. ö. 1550–1650: Dobito. –
- 1768.⁵⁰ *Kis Tisza*; 1773 (P. 4–5023. sub GG); 1785 (U. ott sub 7). L. még Nagyszöllős (1633), Tiszaújhely (1610 k.) és Tiszaújlak (1723) határában is.
- 1773.⁵¹ *Falu felső végén*. – *Falu alsó végén*; 1777 (P. 4–5023. sub 4).
- 1777.⁵² *Csonka sor*. – *Északi sor*. – *Déli sor*.
- 1780.⁵³ *Kozma* nevű helyen irtás.
- Széles járó*; 1785: Járón alul (P. 4–5023. sub 7).

⁴⁰ *Szemerdek* < szl. *smьrdьkь* < smьrděti ‚büzleni‘ (tót *smerdet*, kis- orosz *smerdety*). Kniezsa.

⁴¹ NRA 1074–7. más.

⁴² Fenyve = fenyő, fenyve = fene?

⁴³ L. külön is, mint lakott helyet, neve eredetéről ugyanott.

⁴⁴ *Pohor*? eredete ismeretlen.

⁴⁵ P. 4–5023. sub CC. más.

⁴⁶ *Horgas*: görbe, hajlott. NyTsz. I. 1492; Oklsz. 390.

⁴⁷ UC 148–1.

⁴⁸ A magyar *déllő* < delelő = delelő hely, jelenti szántóföld délre fekvő lábát tó. EtSz. I. 1304; NyTsz. I. 490; MTsz. I. 392; Oklsz. 149.

⁴⁹ Talán a szláv *žeravъ* ‚daru‘. Vö. *Moór*, ZONF. VI. 115. (Kniezsa).

⁵⁰ P. 4–5023. sub 5. más.

⁵¹ U. ott sub GG. más.

⁵² U. ott sub No 4. más.

⁵³ U. ott sub HH. más.

1785.⁵⁴ *Lapos, rét. – Általpatak-nál szántó.* L. Általpatakot még Dob (1372), Egres (1391), Feketepatak (1295), Mátyfalva (1409) és Verbóc (1410–20. k.) határában is.

FARKASFALVA.

A Tisza gyakori kiöntésekkel áztatott partján, Bökény közeli szomszédságában fekszik s nevét kétségtelenül attól a Farkastól nyerte, aki 1230-ban Endre királytól adományt kapott Bökény területéből 2 ekényi földre.¹ Az ugoicsai kismemesi vidék szerves része s a kismemeség egyik legrégibb települése. A XV–XVI. sz.-ban számos magyar kismemesi család lakta,, élükön a törzssel, a Farkasokkal. A XVII. sz.-ban a családok megritkultak s a falu birtokának nagyobb része a Farkas-család kezében gyűlt össze, majd így került a Wesselényi-összeesküvést követő időkben az összeesküvés részesétől, Farkas Fábián putnoki főkapitánytól a kir. fiscus kezére.² A birtokot ugyan a Farkas-család később a kir. fiscus zálogbirtokosától magához váltotta, a kir. fiscus azonban zálogváltó perrel ismét megszerezte.³ Ekkor már a kismemesi családok jóformán teljesen eltűntek a faluból s bizonyára ez elszivárgás eredményének tekinthetjük, hogy 1797-ben a szomszédos Péterfalván 10 s Tivadaron 3 nemes embernek volt a farkasfalvi határban földje.⁴ A nemesség elapadása következtében a falu népi tényezője jobbadán a parasztság lett, mely azonban a nemesi kúriális faluban ezután sem jutott telkekre. A falu kúriális jellege miatt zselléreknek s így olyanoknak tekintettek, mint akik a kezeiken levő telkeket és földeket kizárólag uraik tetszése szerint bírják.⁵ A XVI–XVII. sz.-okban az ekkor még jelentékeny számú magyar kismemeség kúriáiban lakó zsellérség szintén magyar volt. A XVIII. sz. második felében, a helyi kismemeség apadásával egyidőben, a többi kismemesi faluhoz hasonlóan Farkasfalvára is lassú rutén betelepülés indult meg.⁶

⁵⁴ U. ott sub No 7. más.

¹ Hazai okm. VII. 19.

² A Farkas Fábiántól elkobzott birtok összeírásai: UC 14–23, 24, 25, 17–5, 31–1, 90–81, 93–53, 98–65, 168–13, NRA 1798–5, P. 4–5475. sub K.

³ UC 168–12, 13; NRA 1493–10, 1798–11.

⁴ NRA 1798–7, 8, 12.

⁵ NRA 1493–10, 1798–11.

⁶ A falu neve ruténul is: Farkasfalva (Petrov 31). A 145.921/1907. sz. belügyminiszteri rendelettel a falu neve „*Tiszafarkasfalva*”-ban állapított meg.

NEMESSÉG.

Farkasfalváról nevezett családok. XIV. sz. *M:* Farkasfalvy. – XV. sz. *M:* Balogh, Baráth, Bencze, Bornemissza, Farkas, Farkasfalvy, Gődény, Kalós, Koncz, Máté, Nagy, Nemes, Szabó, Szőke. – XVI. sz. *M:* Balogh, Bedő, Csomay, Farkas, Kalós. Mándy. Nagy, Nemes, Szabó, Szőke, Várady; *B:* Gellák. –

Egytelkesek, armalisták. 1670.⁷ *M:* Farkas, 2 Öry, Vincze; *B:* Horváth. – 1681.⁸ Egytelkesek. *M:* Balogh, Gyulay, Szatmáry, Vincze. – 1760.⁹ *Sz:* Szojka (vlg.: Szojka).

Birtokosok. 1672.¹⁰ Balogh István, Oroszy Bálint. – 1775.¹¹ Farkas György 2 c; Farkas Imre 2 i (des); Farkas Sámuel 1 c, 1 i (des).

JOBBÁGYSÁG.

1570.¹² 3 pf. *M:* Elek, Geonger, Syle.

1570–1631. között új nevek.¹³ 1573. *M:* Bothos, Fülöp, Veress.

1578. *M:* Kalman, Nagy. – 1579. *M:* Barla, Byro, Erdeos, Vized; *B:* Baydocz, Thurkoly. – 1580. *M:* Pap; *Sz:* Rasko; *B:* Jara (1605: Jaar; 1607: Iyar; 1608: Jáár; 1615: Jarry Dec. Ug.). – 1600. *M:* Hayas. – 1607. *M:* Madaraz; *B:* Olah. – 1612. *B:* Boraykos. – 1615. *B:* Zaz. – 1616. *M:* Hegedős. – 1617. *B:* Oroszy (1621: Orosz Dec. Ug.) – 1619. *M:* Sandor. – 1621. *M:* Bartos.

1631.¹⁴ 1 j, 6 chr. *M:* 2 Botos, Gyeöngyer; *B:* Jarai, Orosz.

1631–1689. között további új nevek.¹⁵ 1632. *M:* Farkas. – 1634. *M:* Korsos, Nyári (helyesen: Jarai I. 1631); *B:* Moroj (1648: Morvay). – 1644. *M:* Kovacz. – 1645. *M:* Laszlo. – 1647. *B:* Morosz. – 1651. *M:* Kántor, Kis, Megyesi. – 1653. *B:* Tussa. – 1663. *M:* Boné, Huszti, Virágh; *B:* Mitzkei (1665: Miskety). – 1664. *B:* Tott. – 1667. *M:* Bárány. – 1668. *M:* Holló, Kőműves; *B:* Kozák. – 1670. *M:* Varga. – 1677. *M:* Sucz; *B:* Czeh (1678: Cshe). – 1678. *M:* Bota

⁷ Ug. jkv. 1670. szept. 22–23, f. 20.

⁸ Ug. jkv. 1681. dec. 20, f. 649

⁹ Per. 1760. Ns 6.

¹⁰ Ug. jkv. 1672. jún. 13.

¹¹ UT.

¹² A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug.

¹³ Az itt felsorolt nevek szintén a dézsmajegyzékekből valók, még pedig az 1600. évek a szatmármegyei (Dec. Szatm.), a többi az ugocsamegyei (Dec. Ug.) jegyzékekből. A következő nevek csak egy ízben fordulnak elő: Barla, Bartos, Baydocz, Byro, Boraykos, Erdeos, Hayas, Madaraz, Pap, Rasko, Vized (-Benedek, más években a szomszédos Bökényben szerepel).

¹⁴ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug. Az ez évi jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a következőkben ismét előfordulnak a következő, az előző évekből már ismert nevek: Hegedős, Szász, Sándor.

¹⁵ A felsorolt nevek szintén a dézsmajegyzékekből valók. Dec. Ug. V. ö. a Farkas Fábiántól elkobzott farkasfalvi birtoknak az előző oldalon, a 2. sz. jegyzetben felsorolt összeírásait.

(vlg.: Botos I. 1631, 1689), Kottogho, Nehez, Ungvári; *B*: Inay. – 1679. *M*: Balaz.

1689.16 1 j, 13 chr (¹/₄ sessiókon). *M*: Barany, Bona (vlg.: Boné I. 1663), 2 Botos, Farkas, Kis, Laszlo, Nagy, Wirag; *B*: Cseh, 2 Orosz, 2 Szasz.

1689–1775. között további új nevek. 1691.¹⁷ *M*: Szeres. – 1693.¹⁸ *Sz*: Tinko. – 1715.¹⁹ *M*: Dudás, Majoros, Sörföző, Szabó. – 1716.²⁰ *M*: Adorján, Mezaros, Tamás; *B*: Fenna, – 1743.²¹ *M*: Gyurka, Ferencz; *Sz*: Kór; *B*: Czola, Tatár.

1775.²² 3 c, 2 i, *M*: Kis (des), Laszlo (des); *B*: Lázár, Oláh, Orosz.

1828.²³ 1 i, 24 si, 1 b; *M*: Barna, Korsos, Nagy; *Sz*: 2 Danka, Kutnits, Mondics, Pritsina; *Zs*: Lázár; *C*: Csóka, Cimbalmos, Golya, Gordonos, 2 Mindi, Rostás; *B*: Bocskai, Iváangi, Kováts, 2 Léra, 4 Tóth, Tóth alias Féna.

A falu lakosságának nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél szerint a lakosok rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyájan értenek – *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 283) a rutén, a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895–1862. eln.) pedig a magyar nyelvet jelöli meg a faluban főként divatozóknak. A Pesty-féle helységnevégyűjtés alkalmával beküldött jelentés szerint is a helységet ugyan rutének lakják, de ezek már mind beszélnek magyarul s magukat magyaroknak lenni állítják. Balogh Pál néhány évtized múlva kiadott munkájában már ismét orosz fajtöbbséget mutat ki.²⁴

FÖLDRAJZI NEVEK.

1590.²⁵ *Domb mocsara*,²⁶ 1677: Dombo Csáre (P. 4–5475. sub No 7.

¹⁶ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug.

^{17–18} Dézsmajegyzékekben. Dec. Ug.

¹⁹ CR.

²⁰ Dec. Ug.

²¹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²² Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT. A zsellérek csekély száma arra mutat, hogy ez a réteg az úrbérrendezés alkalmával – bizonyára a birtokjogi zavarok és a birtokosoknak a falu kúriális jelleget kimeríteni szolgáló törekvései miatt – éppen válságban volt, miért is szükségesnek véltük, hogy ez esetben az 1828. évi összeírás eredményét is közreadjuk.

²³ Az 1828. évi összeírás teljes névsora. CR. Az 1 zsidó és 7 cigány ki fejezetten ilyeneknek, az utóbbiak muzsikus, üstfoldozó, téglavető, orsövető cigányoknak jelöltetnek, akik földesúri gyümölcsösökben s csűrös kertekben, kunyhókban laknak.

²⁴ Balogh, 607.

²⁵ A Szirmai Kalós család levelesládájában levő eredeti után. Kom. jz.

²⁶ Az 1677. és 1713. évi változatok a szó-eltorzulás különös esetére világitanak rá. Fel lehet tenni, hogy a XVII. sz. második felében, mikor az első erősebb rutén települési hullám érte a falut, a „Dombmocsara” a rutén ajkúak

- más.); 1713: Domocsara, Domosár (U. ott sub 39, 41, más.).
 1797: Dombmocsar (NRA 1797–7, 8, 12).
- 1676.²⁷ *Tisza felől való mező*; 1677 (P. 4–5475. sub No 7); 1699 (U. ott sub No 37).
- 1677.²⁸ *Rekettyés*; 1722: Rekettye oldal (P. 4–5475. sub No 42);
 1797: Rekettyés rét nevű hely (NRA 1797–7, 8, 12).
- Péterfalvi mező*; 1689: campus versus Péterfalva (NRA 1798–5).
- 1679.²⁹ *Tóth hídigyánál*.
- 1681.³⁰ *Csűrös kerte*; 1796: Tsörös kert ut, Tsörös uttya, Tsörös kert allya (UC 168–12).
- 1638.³¹ *Híd farka*.
- 1689.³² *Gyamos-on*³³ rét; 1696 (P. 4–5475. sub No 34); 1796: Gyámos (UC 168–12).
- Totoldal*.³⁴
- 1690.³⁵ *Demecseri-n*³⁶ kaszáló a Batár mellett.
- 1796.³⁷ *Gyepjő-n*³⁸ tengeri föld.
*Zekuta*³⁹ hát, Zekuta dülője; 1865: Zé kut, Ékut. L. még Bökény (1754. Ekuta) és Fancsika (1550–1560. Zuta) határában is.
- Császár rétye*; 1797; 1865: Császár rét, Császár út.
- Dögös*, *Dögös oldal*; 1797, 1865: Dögös; 1907: Dögöstanya (OT).
- Sovány szer*; 1797, 1865. – *Sáros patak mellett*. – *Kenderes kert*; 1797, 1865. – *Posta rétye*; 1865: Posta rét, Postaszeg, – *Karéka rét*; 1797: Karika rét. – *Batár hát*, Batár vize,

nyelvén változott át ily értelmetlenül, de szlávós hangzásúvá s később, a magyar nyelv általános befogadása után nyerte vissza eredeti alakját; az sincs azonban kizárva, hogy a szót tartalmazó összeírás készítője vagy másolója volt idegen ajkú s nem értvén meg az összetett szót, hallás alapján adta ily torzul vissza azt.

²⁷ P. 4–5475. sub No 26 más.

²⁸ P. 4–5475. sub No 7., 9. más.

²⁹ U. ott sub No 28. más.

³⁰ U. ott sub No 8. más.

³¹ U. ott sub No 29. más.

³² UC 90–81; NRA 1798–5 s UC 14–24.

³³ *Gyam-gyom* (gyamos-gyomos). MTsz. I. 755; NyTsz. I. 1173; Régi körök jövevényszó (Gombocz). MNy. III. 214; VIII. 102.

³⁴ Az a gyanúnk, hogy a Totoldal „Tot”-ja azonos szó a *Tóth hídigya* (1677), *Tó hát*, *Tód hát*, *Tó vége*, *Tó árka* (1796) szavakban szereplő *Tó*-, *Tód*-dal.

³⁵ P. 4–5475. sub No 31. más.

³⁶ *Beme-cseri*, *-cseréje*. Vajjon nem a *Domocsara* (l. *Domb mocsara* 1590. alatt) változata?...

³⁷ UC 168–12; P. 4–5475. sub Execut. No 4. más. A felsorolt nevekhez fűzött, további évekből származó adatok levéltári forrásai a következők. 1797: NRA 1798–7, 8, 12; UC 168–13; 1865: Pesty.

³⁸ Gyepü.

³⁹ Eredete ismeretlen.

Hód Batár, Batár szeg; 1797, 1865. (L. a Batár folyót még Batár (1465), Csepe (1337), Feketeardó (1802), Gódenyháza (1262) és Tivadar (1379) határában is; etymológiájáról a hasonló nevű falunál). – *Hoszu sor*; 1797: Hoszu szer. – *Kert alatt*. Kert allya; 1865: Kert allya. – *Miko szeg*; 1865. – *Fiatalos*; 1797: Fiatalos oldalában. – *Rákos*: 1865. – *Halom csere*; 1797. – *Kis kert*. – *Kőrös pataka hát*; 1797. – *Farkas képi*; 1797, 1865: Farkas kép. – *Tégla vető*; 1865. – *Köles föld* sorában. – *Merítő*; 1865; 1888 (a 75.000-es kat. térképen); 1907: Merítőtanya (OT). – *Bábos szurdok szugja*;⁴⁰ – 1797: Babos szurdok oldal; 1865: Baba-, Babos szurdok. – *Rókás-ban* tengeri föld. – *Sebes vesz*. – *Hármas határ*. – *Víz mosás*. – *Siket Otovány*. – *Tóó hát, Tód hát, Tó vége, Tód árka*. – *Felső Zugoly*.
1797.⁴¹ *Meredek* nevű hely. – *Kerekdék, Kerékdét* nevű hely. – *Páné*⁴²-ban kaszáló; 1865.

FEKETEARDÓ.¹

Ordo, Ardou, Ordow, Ugachaordo, Ardo, Fekete Ardo, Ardo posttibiscana.

Megtelepülése a megye benépesedésének kezdeteire, a XIII. század elejére tehető, de okleveles emlékeinkben csak 1319-ben jelenik meg, mint Bábonny-nyal határos „regalis villa seu terra”.² A nyalábi királyi uradalom részeként 1355-ben királyi kiváltságokat kapott,³ ezek azonban –, minthogy az uradalommal együtt 1378-ban királyi adományból Drág vajda és testvére;⁴ 1405-ben pedig a Perényiek birtokába jutott,⁵ – ko-

⁴⁰ Szug – zug, zugoly, keskeny földsarok. V. ö. NyTsz. III. 1293; MTsz. II. 1054; MN.y. XXIII. 556.

⁴¹ NRA 1798–7, 8, 12.

⁴² A Pesty-féle jelentés szerint a név innen: Páné = az úré, a rutén ajkúak nyelvén.

¹ Ardó nevű helység a megyében kettő is van: Feketeardó és Szöllősvégardó. A mai Feketeardó eleinte Ardó néven szerepelt s csak a XV–XVI. században vette fel – a ma élő lakosok szerint a helységen keresztül folyó Fekete-víz nevű pataktól – a Feketeardó nevet, a másik Ardó pedig, a mai Szöllősvégardó ez időben cseréli fel eredeti nevét, a Feketeardót Szöllősvégardóval. A névcsere figyelembe nem vétele miatt történeti munkákba is tévedések kerültek. A falu rutén neve: Hardov (Petrov 31); Ardov (Petrov Mat.-VI. 193).

² Bábonny határjárása, 1. ott.

³ Per. 1355. F. 3. Ns 10; 1364. F. 4. Ns 3; Anj. VI. 407–409, 634–635.

⁴ Dl. 26566.

⁵ Dl. 9019; Per. 1405. F. 7. Ns 27.

rán elenyésztek, s az egyszerű jobbágyfalu további életében csupán országos vásárai,⁶ az itt lezajlott megyei gyűlések, újabban pedig a Perényiek hatalmas ugoccai birtoktestéből az itteni kúriával elkülönülő gazdasági egység központjaként betöltött szerepe emlékeztettek a fejlődésnek egykor királyi kiváltságokkal ösztönzött nagyobb lehetőségeire. Maga a falualapítás, miként az Ardó név bizonyítja,⁷ az ugoccai királyi erdőuralomnak első települőrétéget szolgáltató erdőóvók műve volt, de a község adataink szerint az ugoccai szász hospes-rajzás egyik lerakódását is korán magába fogadta.⁸ A XVI. század második felében azonban a szászság már szinte észrevehetetlenül felszívódott az őt körülölelő magyarságba. Ekkor a helység lakossága teljes egészében magyarnak tekinthető. A következő században a sok hányattatást elszenvedő ugoccai Tiszavölgy sorsát osztva, a falu lakosságában újabb nemzetiségi eltolódás folyamata indult meg: „az pogányok pusztítása és az pestisnek grasszálása miatt elfogyott” magyarság helyére – miként éppen Feketeardóról és Szászfaluról állapítja meg egy 1668. évi oklevél⁹ – rutének szállottak. A rutén beszivárgás a XVIII. században tovább folyt és fokozódott, de a megfogyott magyarság ez áramlásban is megtartotta nemzeti tudatát és nyelvét.

BIRTOKOSOK.

1567.¹⁰ Perényi János 1 j, 18 ip, 49 pp, 3 ss, 5 nd, 6 eb, 10 des; Wechiey István özvegye 1 ip, 3 des. – 1775.¹¹ Perényi Ferenc Jakab, -Imre (id), -Sándor, br. Sztojka Zsigmond, özv. Teleky Jánosné és Ilosvay László.

HELYI KISNEMESSÉG.

1670.¹² Egytelkes nemesek. *M*: Becsi, Szőlősi.

JOBBÁGYSÁG.

1323.¹³ *B*: Briccius, Clemens filius Cheed.

⁶ A vásártartási jogot II. Mátyás király adományozta földesuraik, Perényi György és Mihály kérésére. Kom. jz. a ref. egyház levéltárában levő eredeti után. Az oklevelet magam már nem találtam itt, mivel évtizedekkel ezelőtt a községi elöljáróság elkérte hivatalos akcióhoz s nem kapta vissza.

⁷ Ardó < erdőóvó. Etsz. I. 128; Oklsz. 195; Nyr. XXX. 286. XXXVI. 477.

⁸ L. az összefoglaló részben (III. fej. 1. alfej.) kifejtetteket.

⁹ Per. 1668. F. 19. Ns 12.

¹⁰ Dic.

¹¹ UT. Maga a tabella hiányzik, így az egyes birtokosok jobbágyállománya sem áll rendelkezésünkre.

¹² Ug. jkv. 1670. szept. 22–23. f. 18.

¹³ Tanúként szereplő hospesek. Dl. 2166.

1364.¹⁴ *B*: Johannes filius Fodo.

1408.¹⁵ *M*: Fyntha.

1450.¹⁶ *M*: Gede.

1458.¹⁷ *M*: Arday, 2 Judex (1. 1470: Biró), Kalmar, Kysfeldy. Magnus (1. 1567: Nagy), 2 Zewke, Wagos, Was; *B*: Dako (Bako?), 1. 1470), 4 Sclavus (v. ö. 1470: Thoth).

1470.¹⁸ *M*: Bako, 2 Biro, Bodor, 2 Dabocz, Doka, 2 Gach, Gacha, Kalamar, 2 Kyrál, Kysfeldy, Koka, Kosa, 2 Kondor, Nilas, Palady, Polgar, 2 Setre (Sethre), Sowago, 2 Syketh, Zeke, Warga, Thonya, Was; *Sz*: Welchyk; *B*: Baboka, Balas(?), Herczeg, Mold, Thorozka, 4 Thoth, Thoth Felzegy.

1548.¹⁹ *M*: Bodon, Sytheu.

1563.²⁰ *M*: Fazokas, Kowach.

1567.²¹ 1 j 19 ip, 49 pp, 3 ss, 6 cb, 5 nd s név nélkül 13 des. *M*: 3 Alch, Arday, Barla, Bartho, Biro, 2 Bewchy (1571. Beczy Per. XVII. sz. v. Ns 229–231; 1669: Bétsi Per. 1669. nov. 20), 5 Bodor, Bewkeni, Chepey, Cyepeüs (1570: Ciepes Dic; 1622: Czepus Per. 1622. F. 31. Ns 8; 1638: Csepes Per. 1638. Ns 101), Chyzar, 2 Danch, Dokka, 2 Fazekas, Feseus, Fogos (1571: Fogas, u. ott), Feuldi, 3 Gach, Gachiali, Garbochy, Gewre, 2 Halaz, Kerekes, Kiüs, 5 Konia, Kosa, 4 Kowach, Kozma, Lakathos, Mezaros, Molnar, 3 Nagy, Nagy Janos, Nagy de Zirna, Pal, 3 Paladi (1570: Palagi Dic), 2 Paxi, Santha, Setre, Soowago, Siket, Sitew, Zewleusi, Zeuch (1628: Socz Per. 1628. F. 36. Ns 138), Thar, Thochia, Toldi, 2 Warga, 2 Weres; *B*: Aradi,²² Burdac (1571: Gurdac Per. XVI. sz. v. Ns 229–231), 2 Künach (1641. körül: Kunucs alias Kovacz Per. 1641), 4 Toth.

1567–1715. között új nevek. 1570.²³ *M*: Mereo, Seres (1572: Seer Dic), Zanizlo. – 1571.²⁴ *M*: Hagyo, Kazdag (1638: Gazdag Per. 1638. Ns 101), Szabo, Thonya, Torha; *N*: Oswald; *B*: Balko. – 1572.²⁵ *M*: Azalos, Berech (1574: Bereck Dic.), Dienes, Filep, Gaspar, Gewde (1641. körül: Gödy, Geóde Per. 1641), Keserew; *Sz*: Tarchik; *B*: Bochyó, Dich, Gofar. – 1574.²⁶ *M*: Farkas, Ferench;

¹⁴ Ardó bírója, a község képviselőjében. Per. 1364. F. 4. Ns 3 és Anj. VI. 634–5.

¹⁵ Per. 1409. F. 8. Ns 26.

¹⁶ A Perényiek osztályos levelében. Per. 1450. F. 13. Ns 6 és Tört. Tár 1908. 8.

¹⁷ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Lel. Acta 1458. Ns 1.

¹⁸ U. azok, u. ott 1470. Ns 19.

¹⁹ Beiktatásnál szomszédok. P. 4–793.

²⁰ Tanúként szerepelnek. Per. 1563.

²¹ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

²² Ugyanez a név 1572-ben: Arnaki, 1574-ben: Arnati (Dic), helyes alakja bizonytalan.

²³ Dic.

²⁴ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok között. Per. XVI. sz. v. Ns 229–231.

^{25_26} Dic.

B: Lenart, Mod, Sikay. – 1619.²⁷ *B:* Olah, Racz. – 1622.²⁸ *M:* Nilas; *Sz:* Duzka; *B:* Geoner (1628: Goner Per. 1628. F 36. Ns 138). – 1633.²⁹ *M:* Harmathy (Gyarmati? l. 1638). – 1638.³⁰ *M:* Erdődi, Gal, Gyarmati, Lökös; *N:* Slögör (1641. körül: Slüger Per. 1641; 1662: Sologor u. ott 1662. F. 53. Ns 96); *B:* Erdelyi, Maksali, Sari. – 1641. körül.³¹ *M:* Birtalan, Boldisar, Borboly, Hegedüs, Kaytor, Pongor (des). – 1649.³² *M:* Dobossy. – 1659.³³ *B:* Daniel. – 1661.³⁴ *M:* Peleskey. – 1662.³⁵ *M:* Geczi (1666: Ghecze Per. 1666), Gergely, Sipos, Siro; *B:* Orosz. – 1669.³⁶ *M:* Kemen (1681: Kemény Per. 1681. Ns 81), Kiraly, Palfi, Polgar; *N:* Hoppa. – 1673.³⁷ *B:* Lipcsey. – 1674.³⁸ *M:* Rákos; *B:* Selestei. –

1715.³⁹ 18 c, 6 i, 6 extr (si). – *M:* Bodor, Gácsy, Gergelyi, Kyrally, Kónya, Nagy, Ombódy, 6 Palády, Pálffy, Peleskey, Seres, 2 Sonkolyos, Tónya, Varju; *N:* Hópa; *B:* Dániel, Lipcsey, 2 Néger (1784: Negyer Per. 1784. Ns 83), 3 Orosz, Tootth; *C:* Czigány.

1715–1828. között további új nevek. 1720.⁴⁰ *M:* Kurucz; *B:* Kopcsa. – 1743.⁴¹ *M:* Balint, Batizi, Beres, Csató, Gacs; *B:* Pap. – 1757.⁴² *Sz:* Szavka, Szavka alias Szenyő. – 1763.⁴³ *M:* Győry. – 1770.⁴⁴ *B:* Suba. – 1784.⁴⁵ *M:* Csuka, Huszti, Illyes, Kiss Pesta, Kormos (des), Matyi, Mehes, Szarka; *Sz:* Bilák, Blektur, Borchik, Halyuk, Ivacsko, Izka, Kosztroba, Kotyuska, Ruscsák, Szemák, Telepaczku; *B:* Beka, Doronda, Iván, Koczán, Kochka, Pokolba, Sima, Tarna, Ujfalusi.

1828.⁴⁶ 59 c, 39 i, 54 si, 1 molnár, 2 b. *M:* 2 Berki, Bojtos,

²⁷ Perényi Gábor jobbágysai között. Per. 1619. Fasc. T. Ns 15.

²⁸ Perényi Ferenc jobbágysai között. Per. 1622. F. 31. Ns 8.

²⁹ U. ott 1633. F. 21. Ns 9.

³⁰ Néhai Perényi Imre jószágán. Per. 1638. Ns 101.

³¹ Csonka urbárium Per. 1641.

³² Per. 1649. F. 31. Ns 31.

³³ A gyulai Hódos-kaszáló határjárásakor jelen levők között. Per. 1659. Ns 919.

³⁴ Tanúk között. Per. 1661. F. 53. Ns 97.

³⁵ Per. 1662. F. 53. Ns 96.

³⁶ Per. 1669. nov. 20. és dec. 19.

³⁷ Perényi Ferenc elkobzott javain. UC 57–15.

³⁸ Disznótizedjegyzékben. Per. 1674.

³⁹ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora. CR. A cigány kifejezetten ennek jelölve.

⁴⁰ U. az.

⁴¹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

⁴² P. 4–3773.

⁴³ P. 4–793.

⁴⁴ P. 4–863.

⁴⁵ Perényi Zsigmond feketeadói kúriájához tartozó jobbágysai között. Per. 1784. Ns 83.

⁴⁶ C. R. Feketeardónak az úrbérrendezéskor készített tabellája úgy az Országos Levéltár hivatalos, mint a Perényi-levéltár anyagából hiányzik, így itt kivételesen 1828-ig, az ekkori általános összeírásig voltunk kénytelenek előremenni.

4 Csuka, Gábor, 5 Gáts, Halász, Huszti, Ilyes, Juhász, Kajla, Kanálos, 2 Király, 2 Kis, Kultsár, Lakatos, 2 Matyi, Mehes, Meszaros, Nagy, 12 Paládi, 2 Peleskei, 7 Seres, Sonkojos, Szabo, Szakállas, Szeretsen, Vastag, Zódi; Sz: Antalik, 3 Bánik, 3 Bileczki, Biszáka, Blaktur, Bukovits, Cselenák, Dorobraczki, Forczák, 2 Holinka, Hudák, Irka, Kaluska, 2 Kosztroba, Livák, Lusák, Mikita, Novak, Pacsur, 3 Pater, Petrás, Polyánszky, Roszkopota, Ruscsák, 6 Szemák, Vajkovics, Zelikovits; Zs:⁴⁷ Ábrahám, Beniamin, 3 Berko, Hers, 2 Hersko, Jakob, Jozik, Sályi, Vigder; B: Bandói, Beri, Bika, David, 6 Doha, 2 Dongi, Drágai, Drágás, 3 Egresi, Gara, Háki, 3 Illyás, Isák, Izsák, Iván. 2 Jakab, Kocska, Kothka, 4 Kováts, 3 Néger, Oláh, 2 Orosz, Stéfán, 2 Suba, 2 Talabér, Tóth, Turda.

A falu lakosai az úrbérrendezés adatai (UT extractus) s az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest. 1920. 283) szerint *magyarok* és *rutének*, a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése szerint pedig (Helyt. 20895/1862. eln.) a faluban túlnyomólag divatozó nyelv a *magyar*.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1337.⁴⁸ *Dezmathyze*,⁴⁹ víz. (V. ö. Gyula határában 1659: Desma színforrása?)

Leewr, malom.

Socratascigy, földrész.

Mykethyvesse, föld.⁵⁰

1661.⁵¹ *Katyó*; 1669: Kátyo (Per. 1669. nov. 10); 1698 (Per. 1698. aug. 5); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 52); 1865 (Pesty); 1900. körül: Kátyú (Kom. jz.).

Halomszer; 1669 (Per. 1669. nov. 10); 1698 (Per. 1698. aug. 5).

Merek tövisse; 1669: Meregh tövisse (Per. 1669. nov. 10).

1662.⁵² *Rosas mező*.

Rekettye; 1698 (Per. 1698. aug. 5).

Czepei híd; 1669: Tsepei híd (Per. 1669. nov. 10).

Felső mező; 1669 (U. ott); 1698 (Per. 1698. aug. 5); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 52.).

Gyalai ösvnye. – *Böke*⁵³ *rekeszsze*.

Also mező; 1669 (Per. 1669. nov. 10); 1698 (Per. 1698. aug. 5.); 1802: Also forduló (Per. 1805. szept. 18. 53.).

⁴⁷ Kifejezetten zsidóknak jelölve meg.

⁴⁸ Ardó és Hetény között tartott határjárásban. Az eredeti, hártýára írt, oklevél a feketeardói ref. egyház birtokában volt (Kom. jz.), innen azonban a község előljárósága által a vásárjog érdekében más régi iratokkal együtt elkéretett s többé nem körüli vissza.

⁴⁹ Eredete s jelentése bizonytalan. *Dezma* minden bizonnyal = dézsma.

⁵⁰ A szavak valószínűleg erősen torzultak, az *őr*, *sok*, *szigi* (szege?) és az „*ülése*” (Miket-ylése?) vagy *vésze* összetételek magyar szavakra mutatnak.

⁵¹ Per. 1661. P. 53. Ns 97.

⁵² Per. 1662. F. 53. Ns 96.

⁵³ Böke személynév.

- Tsuhos*⁵⁴-ban szántóföld.
Heteni út; 1802 (Per. 1805. szept. 18. 53.); 1865 (Pesty).
Sásvári út; 1802 (Per. 1805. szept. 18. 54.); 1865 (Pesty).
Janko reti; 1669 (Per. 1669. nov. 10).
Nyers pataka; 1669 (U. ott); 1698 (Per. 1698. aug. 5.).
Katyo végh pataka; v. ö. fentebb: Katyo.
Czető Far;⁵⁵ 1672: Csető fark (Per. 1672. F. 15. Ns 13).
 1669.⁵⁶ *Malom ut*; 1698 (Per. 1698. aug. 5.). – *Berek*-ben rét. –
Tsorda gát.
Átal-ut; 1698: Altal ut (Per. 1698. aug. 5.); 1865: Atal (Pesty).
Polyaszegh; 1865 (Pesty). – *Vadalmás*. –
Gepü, Gjepü; 1698: Gyepü (Per. 1698. aug. 5.); 1802: Gyepü
 alatt (Per. 1805. szept. 18. 53.); 1865: Gyepü allya (Pesty).
*Libocz*⁵⁷ szer.
Pók örménye,⁵⁸ 1802: Pókörvénye (Per. 1805. szept. 18. 54.);
 XIX. sz. végén: Pók örmény (Kom. jz.).
Borbély szőlő. – *Agh hegy*; 1672 (Per. 1672. Ns 33).
 1671.⁵⁹ *Vendik gattia*. L. Gyulán is (1692).
 1672.⁶⁰ *Ardai hegy*. – *Konya szőlő*; 1802 (Per. 1805. szept. 18. 56.).
*Szaldokos*⁶¹ hegy, *Szadapos* nevű szőlő; 1720: Szadapos nevű
 hegy (Per. 1765).
 1698.⁶² *Szan út*.⁶³ – *Patak között*. – *Pap gattya*.
Tengeri tó; 1802: Tengeri tó vápája (Per. 1805. szept. 18. 53.).
Felső lab földek. – *Felső út*. – *Kokas er*. – *Tokon hajto*. –
Arok fenek; 1865 (Pesty). – *Kenderato*; 1865 (Pesty). –
Alsoerdő; 1865 (Pest). – *Borostyanos patak*. – *Kun fark*.
 – *Korniz rét*.
 1802.⁶⁴ *Déli sor*, utca. – *Északi sor*, utca.
Hü nevű helyen szántóföldek; 1807 (Per. XVIII. sz. v. A. 2).
Halovany part; 1807 (U. ott).
Magos part; 1807 (U. ott); 1865 (Pesty).
Batár part; l. a Batár folyót még Batár (1465), Csepe (1476),

⁵⁴ *Tsuhos* < a dunántúli „*csuhu*” = káka, békaszttyó? MTsz. I. 364.

⁵⁵ Csető vlg. személynév.

⁵⁶ Per. 1669. nov. 10.

⁵⁷ Eredete ismeretlen.

⁵⁸ *Örmény* – *örvény*. A magyar eredetű szóról összefoglalóan Bátky Zsigmond: *Örmény, Örményes*. MNy. XXIII. 215–219. V. ö. NyTsz. 1188; MTsz. II. 42; Oklsz. 728. Az elnevezés más helyeken is előfordul Ugocsa megyében.

⁵⁹ Per. 1671. Ns 379.

⁶⁰ Per. 1672. F. 15. Ns 13; 1672. Ns 33.

⁶¹ *Szaldók* – *száldob* – *szádok* – *szádop*: hársfa. NyTsz. III. 48; MTsz. II. 482; Oklsz. 879. A szó más helyeken is előfordul Ugocsa megyében, változataira jellemzőek még a mátyfalvai adatok: 1620. körül: *Szall Dobos*; 1637: *Szaldobos*; 1640: *Szaldopos*.

⁶² Per. 1698. aug. 5.

⁶³ Szán-út.

⁶⁴ Per. 1805. szept. 18.

Gödényháza (1262), Farkasfalva (1796) és Tivadar (1379) határában is.

Paládi Pál oltoványa; 1807 (Per. XVIII. sz. v. A. 2).

Akasztfőfa cseréje; 1805 (U. ott).

*Bándurká*⁶⁵-ban szántóföldek; 1805 (U. ott); 1865: Bandorka (Pesty).

Dobos-on málé föld.

Körtvélyes-en kaszáló; 1805 (U. ott); 1865 (Pesty).

Rudas szőlő.

FEKETEPATAK.

Feketepotok, Feketeupotok, Patak.

A megye északnyugati sík részén fekvő falut, melynek nevével először 1260-ban találkozunk,¹ V. István a Gutkeled nemzetségbeli Tiba fia Miklósnak adományozta.² Határa ekkor még – miként az 1295. évi határjárásból megállapítható³ – jóval nagyobb volt s felölelte Ugocsa megye egész északnyugati részét a beregi határszélig. E hatalmas területen a XIV–XV. sz.-ban újabb községek települtek meg: a Borsova mentén a megye legnagyobb határú községe, Salánk s a keleti részen Komját és a két Karaszló. Az uradalom birtokosai századokon keresztül a nemzetségből leszármazó családok (Gacsályi, Atyai, Rozsályi Kun) tagjai voltak, majd a fiág kihaltával az uradalom a leányág, a Barkóczyak s végül a Károlyiak és mások kezére jutott. Feketepatak lakossága színmagyar, hullámzás alig érte.⁴

BIRTOKOSOK.

1567.⁵ Kun Imre, Miklós és özv. Kun Jánosné 4 ip, 6 pp; Kun László 4 ip; 8 pp. – 1775.⁶ Bessenyei György 1 c; Bökényi János 2 c; Buday László 5 c; ifj. Buday László 6 c; Gulácsy András 1 c; gr. Károlyi Antal 6 c, 4. i; Majos István 1 c; Megyery Mihály 1 c,

⁶⁵ Eredete ismeretlen.

¹ Mint Isóteleke szomszédjával. Wenzel VII. 538–539.

² Sztáray okl. I. 27; Wenzel V. 135–137; Károlyi I. 21–23.

³ U. ott.

⁴ A helység a nevét a rajta átkanyargó, sokszor egészen kiszáradó, fekete színt mutató folyótól vette (Pesty). Szláv neve: 1773. *Cžornej Potuk* (Loc. 248).

⁵ Dic.

⁶ UT.

1 si; Morvay János 1 c; Nagyiday István 2 c; Patay Sámuel 2 c; Pogány László 1 c; Ujhelyi Ferenc 1 c; Ujhelyi József 1 c; Ujhelyi Zsigmond 1 c.

JOBBA GYSÁG.

1565.⁷ 9 fr, 7 pf. *M:* 2 Gal, 2 Kadar, Lelezy, 2 Nagy, 2 Pattaky, 4 Vas; *B:* Jano, Rach, Soltez.

1567.⁸ 1 j (pp), 8 ip, 14 pp. *M:* Balinth, 4 Gal, 2 Kadar, Kerez-tien, 2 Lelezi, 4 Nagy, Nagygeorg, 2 Pathi (helyesen Pathaky, v. ö. 1565), 4 Was; *B:* 2 Thoth.

1565/67–1632. között új nevek.⁹ 1572. *M:* Bartha, Nyri. – 1576. *M:* Kowacz; *B:* Oroz. – 1577. *M:* Anttal. – 1594. *M:* Kis, Orban; *B:* Tariska. – 1597. *M:* Ludassy, Turda. – 1602. *M:* Georgj.

1632.¹⁰ 1 j, 29 fr, 2 chr. *M:* Balas, Balogh, Faszokas, 5 Gall, 3 Kadar, Literatus, 3 Nagy, Nirj, 2 Orban (Kis-, Nagy-), 3 Patakj, 10 Vass; *B:* Orosz.

1632–1689. között további új nevek.¹¹ 1633. *M:* Boda, Peter (1634: Peteó). – 1636. *M:* Biro. – 1638. *M:* Geory, Pap. – 1671. *M:* Hegedüs.

1689.¹² 1 j, 24 fr s név nélkül 2 chr. *M:* 2 Balogh, 2 Fazekas, 4 Gaal, Imreh (1743: Imbre Per. 1743. Ns 6), 5 Kadar, 4 Nagy, 2 Nyiri, Patty, Simon, 3 Vas.

1689–1775. között további új nevek. 1691.¹³ *M:* Szabo. – 1693.¹⁴ *M:* Lőrincz. – 1743.¹⁵ *M:* Dobszay, Munkácsi; *B:* Beregi.

1775.¹⁶ 32 c, 4 i, 1 si. *M:* Ádám, 3 Balogh, Fazekass, 2 Gaall, 2 Imre, 6 Kádár, Konyhás, Körösi, Lőrincz, Nagy, 4 Nyiri, 2 Simon, Szarka, 2 Varga, 4 Vass; *B:* 3 Beregi, Homoki, Tihor.

A falu lakosainak nyelve az úrbérrendezésről 1772-ben felvett bevallások záradéka, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél (UT), valamint az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) s a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln) szerint: *magyar*.

⁷ A dézsmajegyzék teljes névsora Dec. Ber.

⁸ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

⁹ A felsorolt nevek közül az 1572. évi szintén az adó- (Dic), a többi a dézsmajegyzékekben (Dec. Ber.). Georgj, Ludassy, Tariska nevei csupán egy ízben fordulnak elő.

¹⁰ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ber. Az ez évi jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de utána is előfordulnak a Jano, Kis, Kovács családnevek.

¹¹ Az 1636–1638. évi nevek ugyancsak a dézsmajegyzékekben (Dec. Ber.), az 1671. évi a néhai Ujhelyi Jánostól elkobzott birtokhoz tartozó jobbágyság névsorában (UC 15–27).

¹² A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ber.

^{13–14} U. ott.

¹⁵ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

¹⁶ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

FÖLDRAJZI NEVEK.

- 1295.¹⁷ *Borsua*,¹⁸ fluvius; L. még Komját (1434), Nagyszöllös (1336), Salánk (1414) és Rákóc (1570) határában is.
- Pasuncha*,¹⁰ fluvius. L. még Komját (1434. Pasnycha; 1500 k. Pasumcha) és Nagyszöllös (1336 Puztincha) határában is.
- Beberke*,²⁰ fluvius. L. még Komját (1434), Nagyszöllös (1336) és Rákóc (1570) határában is.
- Ketchenge*,²¹ 2 fluvius, *Chenge*, fluvius. L. még Komját (1434. Chongwa) határában is.
- Byk*, silva. – *Warutha*,²² via. – *Kerezthbyk*, silva.
- Ilounuk*,²³ silva; *Ilounukeurene*, fluvius; utóbbi 1551-ben Salánkon: Ilonokerwenye. L. az Ilonok folyót még Nagyszöllös (1336: Ilonukrumlása, 1357. Ilunukpataka) határában is; v. ö. Ilonokújfaló nevével.
- Fyleluchka*,²⁴ locus; 1865: Almás Lutska (Pesty). L. 1551-ben Salánkon.
- Belua*,²⁵ fluvius; 1887: Bejova víz (a 75000-es kat. térképen); 1900. körül: Bejva (Kom. jz.). L. még Salánkon is (1551).
- Chakanefoka*²⁶ 1551: Chakanefoka (Lel. Met. Ug. Ns 20); 1865: Csákányszeg (Pesty). Ugyanez Nagyszöllös határában, 1336: Chakanzegh, 1770: Csákányfok.
- Kendurattou* stagnum; 1865: Kenderásztató (Pesty).
- Altalpotok*, lacus; 1551: Altalpathak alias Hatharpathaka (Lel. Met. Ug. Ns 20). L. még Dob (1372), Egres (1391), Fancsika (1785), Mátyfalva (1409) és Verbóc (1410–20) határában is.

¹⁷ Feketepatak határjárása. Wenzel V. 135–137. Károlyi I. 22–23.

¹⁸ Borsova etymológiája: MNy. III. 47, XXII. 3, XXIV. 115. s Melich. Honf. M. 129, 208.

¹⁹ Nagyszöllös 1336. és 1351. évi határjárásában szerepel bizonyos Pustincha nevű folyó, mely szintén a Borsova-vidéken folyt. Az a gyanúnk, hogy a Pasnica-Pasunca-Pustinca egyazon folyónak különböző tollakon más és más alakot nyert nevei. A helyes alakot a források számszerűsége és különfélesége alapján a Pasunca-Pasnicá-ban véljük meghatározni. A nyelvvalak szláv eredetre mutat, jelentése ismeretlen.

²⁰ A folyó neve a szláv *bebr̃ka* < bebr̃ – *bobr̃* ‚hód‘ szóból származik. (Kniezsa).

²¹ Hangzása minden bizonnyal: csenge, csengő. A patak kétségtelenül azonos az 1434-ben s azóta is Csongovának nevezett patakka, mely mellé települt a XIV. sz. első felében a Kis- és Nagycsongova nevű falu. A magyar szóhoz tehát a szláv „ova” képző járult, mint Borsovánál.

²² Vár-uta. Borsova vagy Baranka vára.

²³ *Ilonok* < szl. *ilovnik̃* < *il̃* ‚sár‘. V. ö. Moór, ZONF. VIII. 24. (Kniezsa.)

²⁴ *Fyleluchka* = Fyle talán helyesen *Zyle*, *Széle?* *Luchka* = szl. *lučka* < *ločka*, kicsinyítés a *loka*, *luka* ‚rét‘ szóból. (Kniezsa.)

²⁵ *Belyva?* volg. a szl. *Bělava*, *Bělova* v. *Běl'ava* a *běl̃*, ‚féhér‘ szóból. (Kniezsa.)

²⁶ Csákány-foka

- Werbeuch*, fluvius; 1551: Werbetz-, Werbeotzpathaka (Lel. Met. Ug. Ns 20); 1887: Verbőci p. (a 75000-es kat. térképen). L. még Egres (1356), Isóteleke (1424), Nagyszöllős (1336) és Verbőc (1410–20) határában is.
- Zalva*,²⁷ fluvius; 1900. körül: Szalvapatak (Kom. jz.). L. még Nagyszöllős (1336), Rakasz (1657) és Salánk (1669) határában is.
- Prenez*²⁸ stagnum. L. 1414-ben Salánk határában: Perneck tó; 1865: Pernyész.
- Ataab*,²⁹ lacus. – *Batnuka*,³⁰ fluvius.
- 1707.³¹ *Aszós-Aszas erdő*,³² l. még Salánk határában is (1669).

FELSŐKARASZLÓ. (*Kiskaraszló*).

A borsovamenti kis falu szomszédos testvérfalujával, Alsó-(Nagy-)karaszlóval egy időpontban (1490) tűnik fel a birtokjogi, társadalmi és nemzetiségi viszonyai is teljesen az utóbbiéhoz hasonlóak, így csak utalunk az ott már elmondottakra.

BIRTOKOSOK.

1574. Együttes adatok Alsókaraszlóval. L. ott. – 1775.¹ Gr. Károlyi Antal 9 c, 4 i; Keresztes Antal 2 e, 1 i; Patay József 4 c; Perényi Antalné 1 i; Pogány László 2 i; Zékány László 1 c; Zékány Pál 1 c.

JOBBÁGYSÁG.

1509.² Sz: Zaan; B: Bogdan, 2 Felchen.

1572. Közös névsor Alsókaraszlóval. L. ott.

²⁷ A folyó neve azonos eredetre mutat *Szolyvái*-val, egyébként meghatározatlan.

²⁸ Ha a Prenez-Perneck-Pernyész nevek valóban azonosak, a szó eredetét talán a magyar „pernye” szóban lehet keresni.

²⁹ Esetleg azonos a Salánk határában 1414 óta Athak, Atak patak néven szereplő folyóvíz nevével.

³⁰ Batnuka, talán a határ leírásának kezdetén szereplő Pasuncha?

³¹ UT. sub E. más.

³² *Aszás* 'tővises, burjános növény' (lat. *sonchus*, magy. másként *gordon*). EtSz. I. 159; MTsz. I. 707.

¹ UT.

² Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Per. 1509. F. 22. Ns 23.

1572–1720 között új nevek.³ 1612.⁴ *M*: Arva, Tarpay (1715: Tarpány CE). – 1671.⁵ *Sz*: Hanusz. – 1672.⁶ *B*: Fejczan (1715: Bölczen, Phölczén CR; 1. 1509: Felchen). – 1715.⁷ *Sz*: Bucsala. Szvityán.

1720.⁸ 9 c. *M*: Nemes; *Sz*: Bucsera (1. 1715: Bucsala), Cseresnyi, Zány; *B*: 3 Felecsen (v. ö. 1672: Fejczan), 2 Kovács.

1720–1775. között új nevek. 1743.⁹ *M*: Fecske; *Sz*: Federcsanin, Kelecsenen, Lemak, Matuz (1768: Mathus UC 161–26), Melaj, Menliganics (1768: Meniganits u. ott); *B*: Dess. – 1768.¹⁰ *Sz*: Hlutsko, Ignatko, Zgajin; *O*: Petristye.

1775.¹¹ 18. c, 8 i. *M*: Csika, Fetske, Lőrincz, 2 Tarpai; *Sz*: Andrásko, Brecs, Bucsela, Fedurcsánics, Kerecsán, Keretsanin, Lemak, 4 Melaj, 4 Meleganics, Motuz; *O*: 2 Petristse; *B*: Cziba, Lukács, Tanis.

A falu lakosainak nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél szerint a lakosok rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyájan értenek – *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest. 1920. 284) szintén a *rutén* nyelvet jelöli meg a faluban főként divatozónak; a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint már egyedül a *rutén* nyelvet beszélik a faluban.¹²

FELSŐSÁRAD.

A Sárád nevű patakról elnevezett falu 1330–1350 között keletkezett a Nagyszöllősi hegység rutén települési vidékén,¹ külön Alsó- és külön Felsőszáradról azonban csak a XV. sz. közepe óta szólnak forrásaink. Az előbbi a Nagyszöllősi hegy-

³ Ezek és a további adatok már csupán Felsőkaraszlóra vonatkoznak ugyan, de az alapul vett 1572. és 1574. évi névsorok közösek lévén Alsókaraszlóval, az új nevek is a közös névsorokhoz igazodnak. Új neveknek tehát csak azok voltak tekinthetők, melyek az együttes névsorban, tehát sem Alsó-, sem Felsőkaraszlón nem szerepeltek.

⁴ Barkóczy Lászlóné Kun Anna által Kun Lászlónak átadott jobbágyságok. NRA 837–10.

⁵ Néhaj Ujhelyi János elkobzott birtoka. UC 60–17, 64–40.

⁶ Gyulaffy László birtoka. UC 45–42.

⁷ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban. CR.

⁸ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora, OK.

⁹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

¹⁰ A Bilkey-birtokon levő jobbágyságok között UC 161–26.

¹¹ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

¹² A falu neve ruténul: Hreblya (Pesty; Petrov. Mat. VI. 197).

¹ A vidék megtelepülésének körülményeiről az Első Részben (96 s. köv. l.-okon) bővebben szövegtünk. Összevetendők az Alsószáradnál elmondottak is.

ség borsovavölgyi lábánál, az utóbbi kedvezőtlenebb természeti adottságok között a hegység belsejében fekszik. Az első Sárád nyilvánvalóan az utóbb Alsósáradnak nevezett volt s Felső-sáradot a Borsova völgyéből eredő s a völgyön át érkező újabb rutén kirajzások hozhatták létre. Felsősáradon, miként Alsósáradon s a többi környékbeli hegyi faluban is, a vidék rutén jellege dacára a XVI–XVIII. sz.-ban a ruténséggel jelentékeny, sőt itt-ott túlnyomó, később fokozatosan csökkenő arányt mutató magyar elem élt együtt.² A szállósi Perényi-uradalom tartozéka.

BIRTOKOSOK.

1574.³ Czobor Imre 1 mp; Perényi György 1 des; -István 1 ip, 22 pp. – 1775.^{3a} Br. Perényi Imre 3 c, 3 i; -Sándor 1 i; Székely Gáspár 3 c, 2 i, 2 si; Teleky grófné 2 c, 3 i; Zékány János 1 c.

JOBBÁGYSÁG.

1450.⁴ *B*: 2 Demetrius (1 des), Franciscus, Sandrinus (des) (e. n.-ek).

1552.⁵ *M*: Sywthew (Ziutheo); *B*: Kenez.

1574.⁶ 1 ip, 1 mp, 2 pp, 1 des. *M*: 2 Feyr, Juhaz (des), Nagh, Nagyszakallo.

1574–1715. között új nevek. 1591.⁷ *M*: Pokol. – 1593.⁸ *B*: Keresmezei. – 1622.⁹ *M*: Boka. – 1641. körül.¹⁰ *B*: Lepczei (1666: Lipczy Per. 1666. ápr. 20). – 1652.¹¹ *M*: Fekete. – 1666.¹² *M*: Illyes.

² A név eredetéről Alsósáradnál. A falu rutén neve: 1773. Wissny Sard (Loc. 284); Vyšnyj Šard (Petrov Mat. VI. 213).

³ Dic.

^{3/a} UT.

⁴ A Perényiek osztályozásakor Jánosnak (Imre fia) jutott negyed-birtokrészen levő jobbágyságok. Per. 1450. F. 13. Ns 6 és Tört. Tar. 1908. 10.

⁵ Beiktatáson jelen levő szomszédok. NRA 306–22; Ujh 1552. F. 3. Ns 6.

⁶ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic. Az általában alapul szolgáló 1567. évi s a további 1570. és 1572. évi dicajegyzékeket itt figyelmen kívül kellett hagynunk, mivel Felsősárad ezekben részben vagy teljesen más szomszédos községekkel együtt közösen, elválaszthatatlanul vétetett fel.

⁷ A Perényi György által familiárisának Gyulay Jánosnak adományozott jobbágyságok között. Per. 1591. Ns 97.

⁸ Beiktatáson szomszédként jelen levő jobbágyságok között. Lel. Stat., Kom. jz.

⁹ Perényi György jobbágysága. Per. 1622. F. 31. Ns 8.

¹⁰ Urbárium, u. ott 1641.

¹¹ Perényi-osztályozásban, u. ott 1652. máj. 25.

¹² Jobbágykezeslevélben, u. ott 1666. ápr. 28.

– 1668.¹³ *B*: Orosz. – 1673.¹⁴ *M*: Imre, Kis, Molnar, Okos; *B*: David. – 1674.¹⁵ *M*: Eles (vlg: Illyes, v. ö 1666 s 1715). – 1687.¹⁶ Szakalos (v. ö. 1574: Nagszakallo); *B*: Bogor (des). – 1689.¹⁷ *M*: Kadar. – 1690.¹⁸ *Sz*: Panyko, Sztaniszlo.

1715.¹⁹ 7 c, 1 extr. (si). – *M*: 2 Fejér, Illes, 2 Pokol, Sütő; *B*: Orosz, Tereby.

1775.²⁰ 9 c, 9 i, 2 si. – *M*: Deak, Fejér, Szabó, 4 Szakállas; *Sz*: Czuhorka, Fedinecz, Kapinecz, Kohut, Kosztyuk, Leska, Likte, Mocza, 2 Pohorilyak; *B*: 3 Orosz.

A falu lakosainak nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél szerint a lakosok rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyájan értenek – rutén (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest. 1920. 284) s a falu jegyzőjének 1802. évi jelentése (Helyt. 20895/1802. eln.) a rutén nyelvet jelöli meg a faluban főként divatozónak.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1770.²¹ *Tsorgó víz*-nél kaszáló; 1771: Csorgó víz (UT. sub F.).

FERTŐSALMÁS. (*Almas*).

Az Ugocsa megye délnyugati sarkába eső Almás a szomszédos Csedreggel és a már távolabb, a Tisza partján fekvő Csepével együtt 1319-ben tűnik fel, mikor a Mikó fia, Péter és Fürtes (1319: Furtes, 1320: Fertes) fia, Péter birtokát képező Almást a Csepén és Csedregen meggyökeresedő Ákosfiak utóbbi falujától elhatárolták.¹ Ez az elkülönítés és a további birtokjogi kapcsolatok a családok közös eredetét, de legalább is a birtokszerzés azonos forrását sejtetik, ennek alapján pedig a hamar eltérbélyesedő Almásy-családban is a jellegzetes és

¹³ Vay Péterné javairól készített urbáriumban, u. ott 1668. Ns 24.

¹⁴ Jobbágykezeslevélben, u. ott 1673. máj. 19.

¹⁵ U. abban, u. ott 1674. máj. 4.

¹⁶ U. ott 1687. okt. 29.

¹⁷ A rebellióban elhalt Perényi György javairól készített összeírásban. UC 32–36, 34–39.

¹⁸ A Vay Mihály javairól készített összeírásban. UC 65–55.

¹⁹ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora CR.

²⁰ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

²¹ UT. sub E. más.

¹ Tört. Tár 1903. 121–122.

közös eredetű ősi ugocsai kismemesség egyik ágát ismerhetjük fel. Miként a többi kismemesi faluban, Almáson is, a faluja határai közé szoruló és itt számbeli gyarapodásával párhuzamosan elszegényedő birtokosság végül a jobbágyságot zsellérsorba szorította, maga vette kezébe azok telkeit s kúriális nemesi községgé alakult. Almáson e folyamat aránylag későn, csak a XVII. sz. vége fele zárult le, bár megfigyelhető, hogy már a XVI. és XVII. sz.-okban is csak kevés telkes jobbágy élt a nagyobb számú zsellérség mellett.² A XVIII. sz.-ban már szegény egytelkes almási nemesek 1749-ben falujukra nádori adományt eszközöltek ki. Ez az adomány 27 személy, tehát legalább megannyi család számára szólt, akik ekkor már jóformán egyedüli lakosai voltak a falunak. A falu jellegét kezdettől fogva ez a színmagyar nemesi lakosság adta meg, bár a jobbágyság és az erős hullámozást mutató szegény zsellérség⁴ is egyformán magyar volt. Ebben a tekintetben Ugocsa megyében éppen Almás az egyik legegységesebb fejlődésvonalat tartó község.

NEMESSÉG.

Almásról nevezett családok. XIV. sz. *M:* Almásy. – XV. sz. *M:* Almásy, Földesy, Szél; *B:* Zohon. – XVI. sz. *M:* Almásy, Antal, Földesy, Gödény alias Csomay, Márton, Nagy, Szél, Tegze, Ur; *B:* Horváth, Zohon.

Birtokosok. 1567.⁵ Almásy János 1 j (pp), 1 i, 2 pp; -László 1 ip, 2 pp; Literátus Ádám 2 pp; Szél András 1 pp. – 1672.⁶ Almásy, Bányai, Kovács, Kóródy, 2 Pásztay. – 1775.⁷ Pásztay, Tóth.

Egytelkesek. armalisták. 1670.⁸ *M:* 6 Balogh, Bíró, Csizmadia, Gödé, Keresztury, 3 Kovács, Kovasznay, Mester, Molnar, 4

² Már a XVI. sz. végétől előfordul, hogy egy-egy évben csak keresztyénpénzt fizetők, tehát valószínűleg zsellérek találhatók a dézsmafizetőkről felvett jegyzékekben, de más években ismét visszatérnek – bár egyre kevesbedve – a gabonadézsmát fizetők, 1651-től kezdve azonban csak keresztyénpénzt fizető zsellérség lakja a falut. Az 1696. évi jegyzék szerint a falu: tota ex curiis nobilitaribus. Dec. Ug.

³ NRA 1843–24.

⁴ Az 1717. évi tatár betörés alkalmával a tatárok által elhurcoltak közül 36 nemesember és 33 jobbágy veszett oda. Tört. Tár 1903. 442.

⁵ Dic.

⁶ Ug. jkv. 1672. jún. 13. Kom. jz.

⁷ Az úrbérrendezés adataiból készített extractusban (UT), maga a tabella s mellékletei hiányoznak. Az extractus szerint a falu jobbágy lakossága az úrbérrendezéskor 1 zsellérből és 1 hazátlan zsellérből állott. A többi egytelkes, szegény kismemes volt.

⁸ Ug. jkv. 1670. szept. 22–23. f. 19. Az 1681. évi hasonló összeírásban (U. ott 1681. dec. 20. f. 652) az 1670. éveken kívül még Ajtay, Almásy, Halmágyi, Pásztay, Salánky, Szombatay nevéük is szerepelnek.

Szabó, Szegedy, 4 Tegze; *B*: Török, Zohon, s a kígyósi prédikátor özvegye. – 1754–55.⁹ *M*: Ács, 2 Balogh, Bíró, Fodor, Létay, 3 Nagy, 2 Szabó, Várady; *B*: Németh, Tóth.

1749¹⁰-ben a következő családok kaptak nádori új adományt a falura: 2 Almásy, 4 Balogh, 3 Bíró, Czáró Fogarassy, Ferenczy, Gál, 2 Homoky, 2 Kovács, Pásztay, Szabó, 4 Tegze, 3 Török, 2 Várady alias Solymossy, Zohon.

JOBBÁGYSÁG.

1523.¹¹ *M*: Biró, Gergh, Polgar, Sarmos, Sypos, Tegze.

1567.¹² 1 j (pp), 2 ip, 1 i, 9 pp. *M*: Biro, Beulc (1570: Bocj Dec. Ug.), Chiwre (1615: Czire u. ott), Fodor, Kan (1576: Kun Dec. Ug.), Konia, 2 Nagy, Paladi, 2 Simon, Tegze (1570: Tegzes Dic.); *B*: Rach.

1567–1631. között új nevek.¹³ 1570.¹⁴ *M*: Gyorgy (l. már 1523.), Lazlo. – 1573.¹⁵ *M*: Mathius, Sarlos (l. már 1523: Sarmos), Sypos; *B*: Tooth. – 1574.¹⁶ *M*: Korodi. – 1576.¹⁷ *M*: Ban, Fekethe, Tharnok (1585. hibásan: Tarnoczi). – 1577. *B*: Orosz. – 1578. *M*: Hewessy. – 1579. *M*: Kovacz; *B*: Kula (1582: Kala; 1585: Kallas; 1587: Kaliba; 1596: Callay; 1619: Clara), Theoreok. – 1580. *M*: Polgar. – 1581. *B*: Lengely (1688: Lengiel). – 1583. *M*: Gyakfalvi. – 1584. *M*: Gachalj. – 1586. *M*: Balogi (1590: Balogh), Geode, Molnar. – 1587. *M*: Zeoke, Varga. – 1591. *M*: Kover. – 1593. *M*: Giolwezy, Rewez. – 1596. *M*: Czieteo (vlg. Csüre 1. 1567), Pall. – 1600. *M*: Heteny. – 1602, *M*: Sarlay (v. ö. 1573: Sarlos). – 1605. *M*: Rosa, Veres; *B*: Banczi (1611: Bajcza; 1612: Barczai; 1615: Barczia; 1616: Barcsi; 1617: Bacza; 1621: Baicsia). – 1607. *M*: Huzty. – 1608. *M*: Bone (1615: Bene), Borzasi, Gerendi (1626: Gerdy), Juhasz. – 1615. *M*: Zege; *B*: Feristeo(?). – 1616. *M*: Hajdu. – 1617. *M*: Czeokeor. – 1619. *M*: Debre (1645: Debreczeni¹⁸). – 1620. *M*: Nylas. – 1621. *M*: Dobray, (helyesen valószínűleg: Debre, 1. 1619), Szius. – 1625. *M*: Geöre, Sebesi. –

1631.¹⁹ 1 j, 7 fr, 29 chr. *M*: Balogh, 7 Biro, Boros (1632. he-

⁹ Nemesi összeírás. Helyt.

¹⁰ NRA 1843–24.

¹¹ Lel. Kom. jz.

¹² Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített tabella teljes névsora. Dic.

¹³ Csak egy ízben fordulnak elő a következő nevek: Borzasi, Czeokeor, Feristeo, Gachalj, Gyakfalvi, Juhasz, Sarlay, Polgar, Sebesi, Zege, Szius.

^{14_15} Dec. Ug.

¹⁶ Dic.

¹⁷ Az 1576–1625. évi nevek a dézsmajegyzékekben. Dec. Ug.

¹⁸ A Debre-nek írt személy neve néhány dézsmajegyzékben Debreceni alakban szerepel, ami arra mutat, hogy a *Debre* a köznyelv vagy csupán a decimator rövidítése.

¹⁹ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug. Az ez évi jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a következőkben ismét előfordulnak a következő, korábbról már ismert családnevek: Bone, Dobrai, Matthias.

lyesen: Bothos Dec. Ug.), Csieöre (1670. hibásan: Chürös Dec. Ug.), 2 Debre (l. 1619), Gerendi, Geöre, 2 Geörgy, 2 Hevessi (1632. hibásan: Vetesi; 1636, hibásan: Hevizi Dec. Ug.), Huszti, Kovacz, Molnar (1634: Molnos Dec. Ug.), Nagj, Paladi, Rosa, Siket, 5 Simon, Sipos, Tegze, Zabo; *N*: Gerlat (1632: Ghellat Dec. Ug.); *B*: Barczijai (1634: Barachia Dec. Ug.), Orosz, Thoot.

1631–1689. között további új nevek.²⁰ 1634. *M*: Papp. – 1636. *M*: Bartha, Philep, Vaargha; *B*: Nitrai. – 1638. *M*: Kondor. – 1644. *M*: Nyri; *B*: Olah. – 1647. *M*: Koczis; *B*: Nemet. – 1663. *M*: Domokos. – 1665. *M*: Szőke. – 1668. *M*: Czető. –

1689.²¹ 1 j, 15 chr. *M*: 2 Baak, 2 Csüre (1715: Csüle CR), Debre (l. 1619), Gerendy, György, Hevesy, Juhasz, Palady, Szabo, Tegze; *B*: Barcsa, Nyitray, Orosz, Thott.

1689–1828. között további új nevek.²² 1692.²³ *M*: Deak. – 1695.²⁴ *M*: Csordas. – 1743.²⁵ *M*: Ecsedi, Letai; *B*: Szaz.

1828.²⁶ 2 si.²⁷ *M*: Bocskor, Molnár s a falu végén 2 tapasztó cigány, Kanálos és Zsigár nevűek.

Az 1773. évi helységösszeírás (Bpest, 1920. 283) a faluban főként divatozó nyelvnek a *magyart* tünteti fel. A falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint egyedül a *magyar* nyelv divatozik a faluban.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1319.²⁸ *Kyrusegre*, locus; 1476: Keresegre (Lel. Prot. Parvum 94. f.); 1490: Keuresegre (Lel. Acta 1764. Ns 35).

Palad vize, lacus; 1476 (Lel. Prot. Parvum 94. f.); 1490: Paladvize, Paladfeo, lacus (Lel. Acta 1764. Ns 35). L. még Batár határában is (1441).

Nog Egur, lacus; 1476 (Lel. Prot. Parvum 94. f.); 1490: Nageger (Lel. Acta 1764. Ns 35); 1865: Nagy Éger, Kis Éger (Pesty). L. még Gődényháza (1262), Dabolc (1772) és Nevetlenfalu (1757) határában is.

1431.²⁹ *Cheer*, silva; 1865 (Pesty). V. ö. 1476: Hozzywcher.

²⁰ Dézsmajegyzékekben. Dec. Ug. Csupán egy ízben fordulnak elő a következő nevek: Damokos, Kondor, Szőke.

²¹ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug.

²² Az ugcsoai 1772–75. évi úrbérrendezéskor itt lakó, mindössze 1 zsellérből és 1 házatlan zsellérből álló jobbágylakosság neve előttünk nem ismeretes, minthogy az úrbéri tabella és mellékletei az Országos Levéltárban nincsenek meg, ezért kénytelenek voltunk kivételesen 1828-ig haladni s az ez évi országos összeírás kimutatását felhasználni.

²³–²⁴ Dec. Ug.

²⁵ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²⁶ CR. 1828.

²⁷ Az egyik (Bocskor) zálogos telken lakik, felesége nemes személy.

²⁸ Almás és Csedreg, a két testvérfalu között megvont határ leírásában. Tört. Tár 1903. 121–122 (1750. évi átiratban is: Lel., Kom. jz.)

²⁹ Tegze lt., Kom. jz.

1476.³⁰ *Hozzywcher*, silva; *Cherfolyasa*, locus; 1478: Cherfolyas aliter Hozywcheer (Lel. Acta 1478. Ns 37); 1490 (Lel. Acta 1764. Ns 35). V. ö. 1431: Cheer.

1490.³¹ *Fertes*,³² pons.

Ligeth, rubetum.

Folyohatar, meta terrea.

FORGOLÁNY.

Folgram, *Faglanfalva*, *Forgulanfalva*, *Forgolanfalva*,
Forgolyan.

Az ugocsai kismemesi vidékhez tartozó Sásvár és Banna elidegenítése ellen tiltakozó ugocsai nemesek között találjuk 1300-ban bizonyos Fargalan fiát, Domokost is¹ s ugyanez évben még egyszer szerepel Fulguran fia, Domokos, Lőrinc testvérével együtt.² Következő évben, 1301-ben pedig bizonyos Fulgiarj comes özvegyéről hallunk, aki a Forgolánnyal ma is szomszédos Batár negyedrészt átállja fiának, Lőrincnek s rokonának, Kálmán fiának, Péternek.³ Nem lehet kétséges, hogy ez a Fargalan-Fulguran-Fulgiarj volt az először Folgramnak, majd Forgolannak nevezett falu névadója s amennyiben elfogadható Karácsonyi Jánosnak az a magyarázata, hogy ez a név a Flandriában beszélt germán nyelv Folkram-jával azonos,⁴ akkor kézenfekvő az a feltevés, hogy viselője az ugocsai flamand telepések egyike volt. A feltevés ellen szól az a

³⁰ Lel. Prot. Parvum 94. f.

³¹ Lel. Acta 1764. Ns 35 a Tegze lt., Kom. jz.

³³ Ez a név valószínűleg az 1319–20-ban Furtes–Fertes-nek nevezett birtokos nevét őrzi. Hajlandók volnánk a falu nevében a Fertős szót is ide visszavezetni, de erre elég támpontunk nincs, minthogy a falu mocsaras, fertős határa a szó innen eredő származását is eléggé megmagyarázza, annál is inkább, mert ez összetételében csak legújabbán a XVIII. sz. óta szerepel a Fertős név s valószínűtlen, hogy a falualapító, ősi, birtokos nevével a falu nevében csak fél-ezred múltán találkozoznánk először.

¹ Tört. Tár 1903. 119.

² Zichy I. 101.

³ Lel. Kom. jz.

⁴ Karácsonyi János: Forgolány. MNy. XX. 1–2. A falu jegyzője a Pestyhelynévgyűjtés alkalmával 1865-ben beküldött jelentésében azt írta, hogy némelek szerint a falu neve „egy leányról neveztetett el, aki bizonyos sajátságos fordulatáról neveztetett el Forgó leánynak” (!). Jellemző példa arra, hogy a nép a számára érthetetlen szavakban miként keresi az értelmet.

körülmény, hogy Forgolan a magyar eredetű kismemesség sorai-
ban szerepel, bár nem volt akadály, hogy idegen telepesek is
a kismemesség sorai közé jussanak. Annyi kétségtelen, hogy
Forgolány falu és birtokosai a XIV. sz. derekától miben sem
különböznek a többi szomszédos kismemesi faluktól s ezek ne-
mesi és jobbágylakosságától. A szétágazódott forgolányi nemes
családok már magyarok voltak és magyar volt az a csekély
10–12 számú szegény zsellér család is, mely időnként a faluban
helyet kapott a szintén szegény kismemesek kúriáiban. A zsel-
lérség összetétele ugyan a XVII. sz. végén és a XVIII. sz. ele-
jén megváltozott és az új lakosok között már rutének is voltak,
a falu lakosságának nyelve azonban – főként a falu zömét,
alkotó magyar kismemesség hatása alatt – a XVIII. sz. máso-
dik felében mutatkozó némi ingadozás után is magyar maradt.⁵

NEMESSÉG.

Forgolányról nevezett családok. XIV. sz. *M:* Forgolány-
falvy. – XV. sz. *M:* Bálint, Bence, Forgolányfalvy, Forgolányi,
Keke (Keoke), Marthon, Nagy, Szakállos, Szálás, Szőke, Torma;
N: Oswald; *B:* Chino (Czino, talán Csomai?). – XVI. sz. *M:*
Csomay, Dabolczy, Forgolányi, György, Kalós, Király, Nagy,
Nagy alias Hatvani, Szálás; *B:* Horváth.

Egytelkesek, armalisták. 1670.⁶ Egytelkesek. *M:* Áros, Ba-
bos, Balogh, 3 Jeney, Jósa, Kónya, 2 Kanisa, Kis, Kovács, 2
Nagy, 2 Pap, Sile, Sípos, 3 Szabó, Vincze; *B:* Supán, Tusa. –
1681.⁷ Egytelkesek. *M:* Babos, Farkas, Ferenc, Fodor, 2 Jeney,
Kanisa, Kis, Kónya, 4 Kovács, 5 Nagy, 2 Pap, 2 Sele, 3 Szabó,
Varga, Vincze; *B:* 2 Horváth, Ruszkay, Stepán, Tusa, Tóth. –
1743.⁸ Armalisták. *M:* 2 Bálint, Balogh, Csiszár, Farkas, Jeney,
4 Kádár, Katona, Rósa, 2 Szabó, Szakács, Szilágyi, Szombaty,
Takács, Varga, Vincze; *Sz:* Rusilo; *B:* Nemesányi, Török, Tusa.
Libertinusok. *M:* Csatlós, 2 Kállay, Márton, 2 Nagy, Pap; *B:* Né-
meth, Orosz (advena), Tóth. – 1754/55.⁹ Armalisták. *M:* Bálint,
Borbély, Farkas, Jeney, 4 Kádár, Rósa, Szilágyi, Takács, 2 Teke-
házy alias Csatlós, Várady, 3 Varga, Vincze; *B:* Mormer, Török,
Tusa. –

Birtokosok. 1567.¹⁰ Bereck Farkas 1 mp; Forgolányi Demeter 1 ss.
– 1672.¹¹ Csató Gergely, Nagy Ferenc. – 1754–55.¹² Bencze József,

⁵ A falu neve ruténul is: Forgolány (Petrov 31.).

⁶ Ug. jkv. 1670. szept. 22/23, f. 21.

⁷ U. ott 1681. dec. 20, f. 651.

⁸ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

⁹ Nemesi összeírás. Helyt. 1760-ban előfordul még: a Biky és Szakács
alias Várady (Per. 1760. Ns 6.) név is.

¹⁰ Dic.

¹¹ Ug. jkv. 1672. jún. 13., Kom. jz.

¹² Nemesi összeírás. Helyt.

-György, Hagara Pál, Kovács József, -György, -László, Nemesányi Ferenc, Supán István, Szegedy István, Székely Mihály, Tusa Pál. – 1775.¹³ Hagara Pál 2 i, 1 si; Komjáthy Zsigmond 1 i; Kovács József 1 i; Kovács László 1 i; Osváth József 3 i; özv. Tusa Pálné 1 i; Vincze György 1 i.

JOBBÁGYSÁG.

1552.¹⁴ *M*: Kiraly.

1567.¹⁵ 1 mp, 1 ss. *M*: Nagy; *B*: Tusa.

1570.¹⁶ 11 pf. *M*: Beni, Fejer, Katona, Miko, 2 Nagy, 2 Pwha, Veres, Vince; *B*: Thot.

1570–1611. között új nevek.¹⁷ 1573. *M*: Gerwch. – 1577. *M*: Beolcz (1594: Beolczy), Bogdani, Chüre; *B*: Tussa (1579: Tusah, 1581. hibásan: Kasah; 1584: Twasa; 1600: Tusza). – 1581. *M*: Baynok. – 1582. *M*: Berki. – 1583. *M*: Feketthe, Haidu. – 1584. *B*: Bimbi. – 1585. *M*: Biro. – 1589. *M*: Bone (v. ö. 1570: Beni). – 1596. *M*: Bonto, Czele; *Sz*: Treppa. – 1598. *M*: Kowach. – 1599. *M*: Boros. – 1600. *M*: Borju. – 1607. *B*: Vasváry. – 1609. *M*: Marton.

1611.¹⁸ 1 j, 7 chr. *M*: Bwcz, Cziele, 3 Nagy, Veres; *B*: 2 Thusa.

1611–1689. között további új nevek.¹⁹ 1612. *M*: Juhaz. – 1619. *M*: Farkas. – 1625. *M*: Kozma. – 1626. *M*: Zwcz. – 1631. *M*: Balogh, Bial. – 1632. *M*: Nyry. – 1644. *M*: Cristoph. – 1645. *M*: Begany. – 1670. *M*: Ungi; *B*: Orosz. – 1677. *B*: Oláh.

1689.²⁰ 11 chr (8 incola, 3 i). *M*: Hajas, Nagy, Tyukos, Zákány; *Sz*: Harincsko, 2 Harincsy; *B*: Lypcsey, 3 Orosz.

1689–1775. között további új nevek. 1691.²¹ *M*: Palády, Ujlaki; *Sz*: Rusilo; *B*: Szásziy. – 1692.²² *M*: Hagio, Nagy Szaiu, Szitás; *B*: Korompai, Rába. – 1693.²³ *M*: Baba, Varga. – 1694.²¹ *Sz*: Skarampata. – 1695.²⁵ *M*: Hoszszu, Sandor. – 1715.²⁰ *B*: Kesseőmezey. – 1716.²⁷ *M*: Lazlo, Rigo. – 1743.²⁸ *B*: Pipa.

¹³ UT.

¹¹ Lel, Kom. jz.

¹⁵ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

¹⁶ A dézsmajegyzék teljes névsora.

¹⁷ A nevek a dézsmajegyzékekből valók. Dec. Ug. A következő nevek csak egy ízben szerepelnek: Bimbi, Biro, Bonto, Borju, Boros, Gerwch, Kowach, Pwha, Treppa.

¹⁸ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug. Az ez évi jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a következőkben ismét előfordulnak a következő, korábról már ismert nevek: Bainok, Feier, Marton.

¹⁹ E nevek szintén a dézsmajegyzékekből valók. Dec. Ug. A következő nevek csak egy ízben fordulnak elő: Balogh, Begany, Bial, Farkas, Juhaz, Nyry, Oláh, Zwcz.

²⁰ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug.

^{21–25} U. ott.

²⁶ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban. CR.

²⁷ Dec. Ug.

²⁸ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6. A faluban ekkor lakó libertinusokat a nemesség sorában tüntettük fel.

1775.²⁹ 10 i, 1 si. *M*: Ferencz, Muszti, Kállai, Kálmán, Kardos, Molnár, Tyukos; *Sz*: Konecz, 2 Zolop; *B*: Lengyel.

A falu lakosainak nyelve az úrbérrendezés során 1773-ban felvett bevallások záradéka, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél (UT), az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 283), valamint a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint: *magyar*.³⁰

FÖLDRAJZI NEVEK.

1498.³¹ *Zarkas*; 1865: Szarkas ut (Pesty).

1522.³² *Nagy Berek*.

1739.³³ *Alsó mező*; 1741 (UT sub No 1).

Felső mező; 1741 (U. ott).

Pap Panda láza;³⁴ 1865: Pappánda láza (Pesty).

*Dős*³⁵ *alatt*. – *Lapos*. – *Eszer fark(?)*. – *Hosszas*. – *Ke-tükra*^{36?} *rét*.

1741.³⁷ *Csomain ut-ra*; 1865: Csomain ut-nál (Pesty).

Tivadari országuttya; 1865: Tivadari ut-nál (Pesty).

GÓDÉNYHÁZA.

Kedynhaza, Geudenhaza alio nomine Tarnytelek, Geudynhaza, Gedenhaza, Gődinhaza.

Gódenyháza egyike az ugocsai kismemesség legjellegzetesebb faluinak. Úgyszólván teljesen nemesi falu, nemesi közbirtokosság, melyben jobbágyság egyáltalában nem juthatott térhez, legalább is adófizető vagy dézsmaköteles, tehát telkes jobbágyság sohasem lakta. Valószínű ugyan, hogy időnként a jobbágysági színvonalon élő kismemesek kúriáiban elvétve 1–2 zsellért, szolgát is lehetett találni, azonban ilyenekről is csak az úrbérrendezéskor (1772–75) hallunk először, amikor 4 házas

²⁹ Az úrbérrendezéskor készített tabella teljes névsora. UT.

³⁰ A Pesty-jelentés (1865) szerint: „lakosai kevés kivétellel református magyarok s a más felekezetű kevés számú nép is magyarul beszél.” 1910-ben az egész lakosság (668) magyar anyanyelvű volt.

³¹ Lel. Kom. jz.

³² Lel. Kom. jz.

³³ UT. sub No 1. más.

³⁴ Pap Panda? személynévnek látszik.

³⁵ Dős < dőzsölés? V. ö. MTsz. I. 428.

³⁶ Ismeretlen szó, talán a leírásban eltorzult.

³⁷ UT. sub No 1. más.

és 1 hazátlan zsellért írtak össze a faluban.¹ A magyar eredetű és mindvégig teljesen magyar falu nemes lakosainak ősei, a Gődényháziak, Gődények és Gődék már a XV. sz.-tól kezdve sűrű rokoni kapcsolatokba kerültek a többi kismemesi családdal s ezek faluiba a népes gődényháziak korán ki is rajzottak. Maga a falu a hospeslakóitól elhagyott Tornatelek helyére települt, mely valószínűleg a tatárjárás alkalmával maradt pusztán. Legalább is elhagyottan állt 1262-ben, mikor István ifjabb király a pusztahelyet cserébe átadta Nedének, Munkach fiának az ettől általa elvett szatmármegyei Adorján nevű terra-ért.² Az ugoicsai déli határszélen fekvő s ma is meglevő Adorjából felköltöző Nede leszármazottai voltak a Gődények, illetve Gődényháziak, akik nemcsak magyarságukat, hanem a szatmármegyei nyelvjárás sajátosságait is máig megőrizték,³ holott falujuk az ugoicsai magyar kismemesi vidéktől elszigetelten előbb szász, majd jórészben orosz és oláh elemekkel átítatott környezetbe s a hatalmas nyalábi uradalom közepébe ékelődött be. A nagyszámú szegény kismemes, akik közé a természetes fejlődés jobbágysorból sorozódó libertinusokat is kevert, ipari mestersegeket is üzött. Különösen a fazekasság emelkedett jó hírre, melynek felvirágzására a kedvező előfeltételek, az Avas-hegy északi lábához települt falunak a Batár patak hegyről hozott vizeivel gyakran öntözött nedves agyagos talajában adva voltak.⁴

NEMESSÉG.

Gődényházáról nevezett családok. XIV. sz. *M:* Gődényházi. – XV. sz. *M:* Barla, Bartus, Deák (Literátus is), Gődény, Gődényházi, Jándy, Király, Nagy, Sólyom, Szaniszló, Székely; *B:* Csobod. – XVI. sz. *M:* Chery, Fodor, Futamoth, Gődény, Király, Nagy, Neste; *B:* Csobod.

Egytelkesek, armalisták. 1670.⁵ Egytelkesek. *B:* Erdélyi, Csobot s név nélkül 4 teljes, 12 fél-aratrumot bíró, továbbá 15 szegény nemes. – 1743.⁶ Armalisták. *M:* Babos, Beke, 2 Csanády,

¹ UT. L. alább.

² A cseréről szóló királyi adománylevelet a falu határjárásával együtt a Gődény család levéltárában levő szöveg alapján közölte Szirmay 148 s az utóbbi alapján Fejér VII. 3.46–48. – Az oklevél Rudolf király 1604. márc. 4-én kelt átiratában: Kir. Könyv V. 665–669.

³ Csűry: A tiszaháti és ugoicsai nyelvjárás nevezetesebb sajátosságai. MNy XXV. 11–16.

⁴ *Gődény* magyar személynév a *Gedeon*ból. (Kniezsa). A falu rutén neve: 1773. Gügyi (Loc. 283).

⁵ Ug. jkv. 1670. szept 22–23, f. 18.

⁶ Conscriptio, Per. 1743. Ns 6. A felsoroltak közül 7 fazekas, 3 csizmadia, a többi foglalkozását az összeírás nem tünteti fel, bizonyára földművesek.

Fazekas, 2 Fűrge, Gáll, Kalmár, Kapcsos, Kiss, Kisari, Megyesy, Papp, 2 Szabó, Szilágyi, Varga; *B*: 2 Lengyel, Uglyay. Libertinusok. *M*: Farkas, Hegedűs, Kunn, Loránfi, Mezei; *B*: Joszih, Orosz, Riskó. – 1754/55.⁷ Armalisták. *M*: Babos, Balás, 2 Bökényi, Csanády, 2 Förge, Gáll, Huszár, Kalmár, 2 Kiss, Kolosváry, Papp, 3 Szabó, Szilágyi; *B*: Fogarassy, Lengyel, Tóth. – 1772.⁸ *M*: Balás, 2 Bökényi, Csanády, 3 Fűrge, Gáll, 2 Huszár, 2 Kalmár, 2 Kiss, 2 Kolosváry, Lökös, 3 Szabó, Szendrey, 3 Szilágyi; *B*: Fogarassy, Izay, 3 Lengyel, Tatár, Tóth.

Birtokosok. 1775.⁹ Enyedy-né 1 i; Kiss József 1 i, 1 si; özv. Kende Dávidné és Nagy György 1 i; br. Perényi Jakab 1 i; Tar Zsigmond 1 i.

JOBBÁGYSÁG.

1775.¹⁰ 5 i, 1 si. *B*: Jakab, Oláh, 2 Orosz, Rác, Uglyay.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1262.¹¹ *Izteger*,¹² *Istegeu*, fluvius. L. még (Esztegő) Batár (1465), Csepe (1337) és Gyula (1692) határában is.

Batar, fluvius; 1587: Holth Bathar (Per. 1587. Ns 43). L. még Batár (1465), Csepe (1337), Farkasfalva (1796), Feketeadó (1802) és Tivadar (1379) határában is.

Egur, palus. L. még Dabolc (1772), Fertősalmás (1319) és Nevetlenfalu (1757) határában is.

*Ogoguczun*¹³(?), *Ogoguerum*, locus.

Kuzlemachar,¹⁴ *Kuslemachar*, locus.

Canouchh,¹⁵ *Banocz*, via.

Homuspathak,¹⁶ rivus.

Kereklap,¹⁷ palus.

⁷ Nemesi összeírás. Helyt.

⁸ Per. 1772. júl. 2.

^{9–10} UT.

¹¹ A Gödényháza helyén állott Torna-telek határjárása. Szirmay 148, ennek alapján Fejér VII. 3. 46–48, továbbá Rudolf király 1604. márc. 4.-én kelt átiratában Kir. Könyv V. 665–669. A második helyen álló névváltozatok az utóbbi iratból. Az oklevél eredetije nem állott rendelkezésünkre, a sok felismeretlen szóban elírásokat is lehet gyanítani.

¹² A Batárba ömlő patak nevét más helyen *Esztegő*-nek, *Isztegő*-nek írják s így a helyes alak az átiratban levő *Istegeu* és nem *Izteger*. A szó etimológiájáról Csepénél szóltunk.

¹³ Az a gyanúnk, hogy a torz *Ogoguczun*-ban tulajdonképpen *Ugocsá*-t, a megye névadó, korán elpusztult települését kell keresnünk, mely körülbelül e helyen állott.

¹⁴ *Kuzle* (?) – *mocsár*.

¹⁵ *Cano* (?) – út.

¹⁶ Helyesen talán: *Somus pathak*. Az 1319. évi bábonyi határjárásban szereplő *Somospatak* ugyanis szintén ezen a területen keresendő.

¹⁷ Kerek-láp.

- Ziphigh*, Suphyg, mons. L. Széphegy falut külön is.
Thornia,¹⁸ aqua,
Beredmezey,¹⁹ Berdemezeie, campus.
*Zarazmachar*²⁰ Zarhazmachar, silva.
*Marozhaza*²¹ Marazhaza, locus.
Nagy machar. L. a szomszédos Királyházán 1575: Nagh Mochar.
 Juxta *Ozzias* aqua *Kenduraztou*, Kenduratto.
Hazakateluke,²² Harakatelekw, locus.
*Longh*²³ silva.
 1587.²⁴ *Hozzw Nyaras*, saltus; 1759: Nyáros (UT. sub No 1); 1865: Tatárnyáros (Pesty).
Malom moczara; 1865: Szücs mocsár (Pesty).
Chierges Uthya; 1795: Csergős-ön kaszáló (Per. 1795. ápr. 7).
 1759.²⁵ *Karácsony mező*.
 1766.²⁶ *Felső falu végen*. – *Temetőn felül*. – *Fok-ra véggel*. – *Hosszú szer*. – *Alsó mező*; 1795 (Per. 1795. ápr. 7).
 1795.²⁷ *Felső mező*. – *Köleskert*. – *Porgolát kapunál*.²⁸ – *Matska föld*, – *Keresztutnál*. – *Poka szeg*. – *Harkály mellett*. – *Gyepű*.

¹⁸ A folyó neve kétségtelenül azonos a Gődényháza megtelepülése előtt e helyen állott *Tornatelek* nevű, korán elpusztult hospes-község nevében levő *Torná*-val. A következő század közepén Gődényháza szomszédságában feltűnő hegyi vlach falu, *Tarna* is e pataktól vehette nevét. Maga a szó szláv eredetű: *trnava* 'kőkényes'.

¹⁸ *Bered*, *Berde* (?) -mezeje.

²⁰ A 75.000 kat. térképen fel van tüntetve egy nyáron kiszáradni szokott nagy mocsár, talán erről van szó.

²¹ *Maroz* (?) -haza vagy – tekintettel a szomszédos szász telepekre – *Maro* (?) -szásza.

²³ *Hazaka* (?) -teleke.

²³ *Longh* a szláv *logъ* 'erdő' jelentésű szóból. L. Melich, Honf. M. 121–124, 129, 142, 272. – Ugyanebből a szóból való, de későbbi átvétel a *Lussuk*, I. Tivadarnál. (Kniezsa).

²⁴ Per. 1857. Ns 43.

²⁵ UT. sub No 1. más.

²⁶ U. ott.

²⁷ Per. 1795. ápr. 7.

²⁸ *Porgolát* = mezei kerítés, rendszerint a vetésterület védelmére. Idevonatközzöl az adat a Corp. Stat. kötetekben. V. ö. MTsz. II. 192; Oklsz. 782. Takáts S. az olasz *pergola* (lat. *pergula*) 'lugas' szóból származtatja. M. Ny. I. 413. Ez azonban kétséges, mert főleg a keleti Kárpátok szláv vidékén fordul elő. Magyar területen a *gyepű*, Erdély egyes részein a *tanorok* hasonló jelentésű.

GYULA.¹*Gyla, Gywla, Giula.*

A falu az Avas hegység nyugati lejtőjének lábához, a Batár és Batarcs patakok mocsaras környékére települt. Az Akli és Feketeardó között 1337-ben megvont határ leírásában² még nincs említve, jóllehet ez a határ ma gyulai földön húzható meg, ami arra mutat, hogy Gyula csak ez után keletkezett.³ Nevével először 1396-ban találkozunk,⁴ megtelepülését tehát 1337–1396 között kell keresni. A nyalábi uradalom tartozéka volt s területe Akliéből, nagyobb részben pedig az uradalomhoz tartozó Feketeardóéból szakadt le, ennek dacára lakossága, mely kezdettől fogva magyar volt s általában kevés hullámzásnak volt kitéve, közösséget délkeleti szomszédja, a Kátanemzetség által telepített Tamásváralja lakosságával sejtet. Ebben a megfigyelésben támaszra talál Gyula és Tamásváralja lakosainak hagyománya is, akik magukat egyformán kun-besenyő ivadékoknak tartják.⁵ Ha tehát Gyula a nyalábi uradalom birtokosai, előbb Drág vajda, majd a Perényiek kezén tűnik is fel, a hagyomány s a Gyula és a Káta-birtokok jobbágyságában korán felismerhető névegyezések arra mutatnak, hogy megtelepítésében elsősorban a Káta-jobbágyoknak volt részük. A falu fölött emelkedő szőlőhegyen más községbelieknek is voltak szőlőik.⁶

BIRTOKOSOK.

1567.⁷ Perényi János 1 j, 17 ip, 3 mp, 38 pp, 1 cb, 5 ss s név nélkül 12 des. – 1775.⁸ Br. Perényi Ferenc Jakab 15 c, 2 i; -Imre (id) 9 c, 1 si, 1 des; -József 4 c; -Elek árvái 2 c, 1 i; -Sándor 1 c, 1 des; gr. Gyulay Ferenc 2 des. –

¹ A falu neve a 145.921/1907. sz. belügyminiszteri rendelettel „Szöllősgyulá”-ban állapítottatott meg.

² L. Aklinál.

³ Akli és Feketeardó határai ma csak sarkaikkal érnek össze. Gyula közejük települt.

⁴ Kom. jz. Akli.

⁵ Kom. jz. V. ö. 61. l.-on. elmondottakkal.

⁶ Az 1720. évi összeírás szerint (CR) ekkor 73 idegennek, köztük 27 nemes embernek volt szőlője a hegyen.

⁷ Dic.

⁸ UT.

JOBBSÁGYSÁG.⁹

1450.¹⁰ *M*: Apay, Ban, Dabocz, Erdew, Fekethe, Kasa, Mykola, Thalás (des), Wegh.

1470.¹¹ *M*: 2 Biro, Gechew, Chosa, Markh, Santha; *N*: Hentz; *B*: 2 Canis (Canisz), 2 Dwl, Garda.

1495.¹² *M*: Geche; *B*: Dwl.

1567.¹³ *M*: Adorian, Apay, Balassi, 2 Birtalam, Boldisear (1574: Baltasar Dic), 2 Buza, Chapos, Fodor, Gach, 4 Gal, Heteni, Kerekes, Kereztien, 2 Kowach, 5 Lazlo, Lewkeüs, 4 Nagy, Orban, Ewz (1638: Ösz Per. 1638. Ns 101), 2 Pali, Pap, 3 Polgar, 2 Siro, 2 Zabo, Zewreüs (1571: Zeoreos Per. XVI. sz. v. Ns 299–231), 3 Tasi, Thewke (1574: Thewkews Dic.), 2 Tholdi, 2 Was, 3 Weres, Wyrag; *B*: Credo (1574: Krodo Dic.), 2 Dul, Fogarasi, Gewner (1671: Göner Per. 1671. ápr. 9.), Kornis, Lenart (1574: Leonardi, Lewart Dic), Sas (1628: Szaz Per. 1628. F. 36. Ns 138), Thora, Thoth.

1567–1715. között új nevek. – 1570.¹⁴ *M*: Mark, Pete. – 1571.¹⁵ *M*: Kömyves, Lakatos, Mihály, Szyws (1574: Zius Dic.) – 1572.¹⁶ *M*: Borsi, Dienes, Kis Kowach, Leörinch, Nagy András; *B*: Thewreük. – 1574.¹⁷ *M*: Ando, Baiuzos (des), Boczkor, Giwlai, Caspar, Mezaros, Simon, Varga. – 1619.¹⁸ *M*: Gaczali (1628: Kaczaly Per. 1628. F. 36. Ns 138), Hajdu, Kyraly. – 1622.¹⁹ *M*: Geche (1628: Cecze u. ott). – 1630.²⁰ *M*: Botos. – 1633.²¹ *M*: Balogh, Borbély, Domonkos, Georgech, Molnar, Zendereodi (des). – 1638.²² *B*: Erdely, Göncz. – 1641.²³ körül. *M*: Ardo, Kozma, Pallffy. –

⁹ Gyula református papjainak névsorát az 1580–1638. évekből a dézsma-nyugták alapján közölte Zoványi. MPrEA. XIII. 112.

¹⁰ A Perényiek osztályozásában a Jánosnak (Imre fia) jutott birtoknegyedrészen levő jobbágyságok. Per. 1450. F. 13. Ns 6 (eredeti) s Tört. Tár 1908. 8.

¹¹ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyságok. Lel. Acta 1470. Ns 19.

¹² Beiktatáson jelenlevő szomszédok. Per. 1495. F. 18. Ns 2.

¹³ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic. A csoportosítás fentebb a birtokosok rovatában.

¹⁴ Dic.

¹⁵ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyságok. Per. XVI. sz. v. Ns 229–231.

¹⁶ Dic. s tanúként kihallgatott jobbágyságok, Per. 1572.

¹⁷ Dic. „Relicta Michaelis Lazo” tollhiba, helyesen; Lazlo, I. 1567.

¹⁸ Osztályozáskor Perényi Gábornak jutott jobbágyságok. Per. 1619. Fasc. T. Ns 13.

¹⁹ Perényi Ferenc jobbágysága. Per. 1622. F. 31. Ns 8.

²⁰ Kishódosról szökött ide s most Károlyi Mihályné cserébe átengedi Perényi Ferencnek egy bocskói jobbágyságot. U. ott. 1630. F. 30. Ns 48.

²¹ A Perényi György által leányának, Máriának hagyott birtokon. U. ott 1633. F. 21. Ns 9. Georgech, Zendereodi csak ez egy esetben szerepelnek.

²² Néhány Perényi Imre birtokán. Per. 1638. Ns 101. Egyik név sem fordul elő többé.

²³ Urbárium, csonka. U. ott 1641.

1653.²⁴ *M*: Acz, Erdődi, Vitalis. – 1666.²⁵ *M*: Kossa. – 1671.²⁶ *M*: Fogas. – 1688.²⁷ *M*: Dandi, Fazokas, Huszti, Kis; *B*: Kisfalusi, Lengyel. – 1691.²⁸ *B*: Gudor.

1715.²⁹ 21 c, 7 i; *M*: 2 Balogh, Bertalan, Boldisar, Dienes, Domokos, Fazokas, 2 Gaál, Kyrályi, Kozma, 3 Mészáros (1720: Menszar, Menczar Per. 1720. Ns 4), Molnár, Nagy, Oroszy, Pálffy, Pály, Polgár, Sas, Sindey, Varga, Vékony; *B*: Fogarasy, Lénárth, 2 Tóra.

1715–1775. között további új nevek. 1720.³⁰ *M*: Selymes. – 1743.³¹ *M*: Banyai, Bodor, Elek, Sapi, Tarr; *C*: Lengyel, Nagy.³²

1775.³³ 31 c, 3 i, 1 si s név nélkül 2 des. col. és 2 des. inqu. fundus. – *M*: 2 Balogh, Boldizár, Czapos, Csató, Dienes, Domokos, 3 Gáll, Gécze, Göde, Józán, Kósa, Mészáros, 4 Nagy, 2 Oroszi, Pálffy, 3 Polgár, Sapi, Székely, Veres, Zsindely; *B*: Batári, 3 Fogarasi, 2 Oláh.

A helység lakosságának nyelve az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 283) s a helység jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint: *magyar*.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1465.³⁴ *Hegfar*, promontorium; 1471 (Per., Kom. jz.): 1475 (Per. 1475. F. 16. Ns 13); 1593 (Lel. Stat, Kom. jz.); 1625 (Per. 1625. máj. 7.); 1659 (Per. 1659. Ns 919).

1477.³⁵ *Halommolna*, molendinum; 1572 (Per. 1572); 1887: Halom (a 75000-es kat. térképen).

1619.³⁶ *Keoves Mal* nevű szőlő; 1639: Köves mál hát (Per. 1639. F. 12. Ns27); 1688 (U. ott 1688 F. 47. Ns 18); 1865: Köves mál hát alja (Pesty); 1887 (a 75000-es kat. térké-

²⁴ Szőlő felosztásnál jelenlevők. U. ott 1653. F. 20. Ns 8

²⁵ Bánffy-birtokon. U. ott 1666.

²⁶ A földesúrtól gabonakölcsönben részesültek között. U. ott 1671. ápr. 9.

²⁷ Tanúként kihallgatott jobbágyok. U. ott 1688. F. 56. Ns 1. Huszti, Kis, Kisfalusi. Lengyel nem fordulnak elő többé.

²⁸ A falu esküdtjei között. U. ott 1691. F. 50. Ns 2.

²⁹ Az országos összeírásakor készített kimutatás teljes névsora. CR. Az 1720. évi országos összeírásban az 1715. évihez képest csak egy újabb név szerepel: a korábról már ismeretes Gecse. Perényi Pál jobbágyai között 1720-ban a következő, korábról már ismeretes nevek fordulnak még elő: Borbély (des), Csapos, Dandi, Gecze, Gener (des), Gudor, Kosa (des), Ósz (des), Szabo. Részben tehát már elhagyottak telkeik. Per. 1720. Ns 4.

³⁰ U. ott.

³¹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

³² Az összeírás Lengyelt és Nagyt kifejezetten cigányoknak jelöli meg.

³³ Az úrbérrendezésre készített tabella teljes névsora. UT.

³⁴ Lel. Acta 1465. Ns 43.

³⁵ Zichy XI. 201.

³⁶ Per. 1619. Fasc. T. Ns 15.

pen). L. ugyanezen Kövesmált előbb (1319) Bábony határában.

Penzes szőlő.

1622.³⁷ *Heteni* nevű szőlő.

1653.³⁸ *Harasztos* szőlő; 1865: Harasztos Dombalja (Pesty).

1659.³⁸ *Hodos*, kaszáló; 1688 (Per. 1688. F. 56. Ns 1.); L. a Hódos folyót Akli (1337), Dabolc (1585) határában is.

Desma szin (?) forrasa, v. ö. előbb (1337) Feketeardonál Dezmathyze(?).

Hegi far forrasa alias Bikfa forrasa, v. ö. 1523: Hegyfar.

Motharos,⁴⁰ – *Holt Batar*. L. még Batár (1465) és Csepe (1476) határában is.

1691.⁴¹ *Macskahat*-on levő szőlő; 1865 (Pesty).

1692.⁴² *Kocs ujjan* való föld.

Nagy Laz; 1865 (Pesty).

Babad mezeje.⁴³

Domb-on való föld; v. ö. előbb (1339) Akli határában: Dumb.

Ver völgye; 1865: Vérvölgy (Pesty); 1888 (a 75.000-es kat. térképen).

Picskor uttya,⁴⁴ 1865: Picskor Forras (Pesty).

Orbanyos.⁴⁵

Halasto; 1865: Halasto alja (Pesty).

Felnyuloban való föld; 1865 (Pesty).

Rekettye szelen szántóföld, rét; 1865 (Pesty).

Ardai föld-ön, -mezőn való föld.

Kert alatt; 1865: Kert alja (Pesty).

Kereszt-utnal való föld.

Forras uttya-ban föld.

*Asvany*⁴⁶-ban föld, rét.

*Szered*⁴⁷-ben.

Vendegh Gallya-nál föld. L. Feketeardó határában is (1671).

*Ban*⁴⁸-ban két almafa.

Harasztos Domb; 1865 (Pesty).

³⁷ Per. 1622. F. 31. Ns 8.

³⁸ Per. 1653. F. 20. Ns 8.

³⁹ A Hódos nevű kaszáló határjárásában. Per. 1659. Ns 919.

⁴⁰ Motharos? talán elírás Mocharos helyett.

⁴¹ Per. 1691. F. 50. Ns 2.

⁴² U. ott. 1692. F. 32. Ns 16.

⁴³ *Babad* magyar képzésű személynév a szláv *Baba* névből (V. ö. a Bábony nevééről elmondottakkal.)

⁴⁴ A szláv *piskor*, *pyskór* 'csík, menyhal'.

⁴⁵ *Urbanus?*, v. ö. 1319-ben körülbelül ezen a vidéken Urbanus-velgevel, akkor még Bábony határában.

⁴⁶ *Ásvány* (*Ásovány*) 'árok' (fossatum), 'kút'. NyTsz. I. 126; EtSz. I. 149; Oklsz. 34.

⁴⁷ Szered valószínűleg a szláv *srêd*-(középső)-ből. V. ö. Borovszky: Honf. tört. 69.

⁴⁸ *Bán* sűrűn használt személy- s ebből helynév. Eredeti jelentése valószínűleg = úr. A szó végső forrása a mongol-török *bajan*, EtSz. 267.

Komlos kert.

*Batarcs*⁴⁹ *hidgyan alol*, rét. L. a Batarcs folyót, még Bábony (1319) és Tamásváralja (1584) határában is.

Esztegő mellett rét. L. az Esztegő folyót még Csepe (1337), Batár (1465) és Gődényháza határában is.

Batar közt, rét; 1805 (Pesty); 1887: Batar köze (a 75000-es kat. térképen). L. még Csepe (1476) és Tivadar (1479) határában is.

Becsi mehkertek-nél rét.

Kis Laz-ban rét; 1865 (Pesty).

Kozma Mehek-nél rét.

HALÁSZFÖLD.

A lakatlan ugocsai vidéken első telepítési tényezőként megjelenő királyi uradalom gazdasági keretében halászok is voltak, akik a Tisza partján Nagyszöllös mellett ütötték fel tanyaikat. A lakatlan területből jókora darabot felfoghattak, úgyhogy ebből V. István 1262-ben annyit, amennyi a halászok megélhetéséhez nem volt szükséges, a hamar felvirágzó Nagyszöllös hospeseinek adott. Ekkor tehát még állottak a halászok telepei, a királyi halászkokról azonban többé nem hallunk. A királyi erdőgazdasági szervezet felbomlásával nyomuk veszett, maga a Halászföld azonban a hasonló sorsra jutó szomszédos Daróc nevű földdel együtt „*possessio*” vagy „*terra*” néven Nagyszöllös határának alkotó részeként a XIV. sz.-ban még több ízben felmerül, sőt határaikat a nagyszöllösi hospesek és az arдай nemesek között támadt villongások során meg is járták. Miként a Halászföld Nagyszöllös határát, minden bizonnyal maguk a halászok is, kiknek magyar eredetéről az 1336. évi határjárásban feljegyzett földrajzi nevek eléggé tanúskodnak, elsősorban Nagyszöllös lakosságát gyarapították.¹

HALMI.¹

Holmy, Holmi, Halmy, Halmii.

Halmi egyike annak a három ugocsamegyei falunak, melyek már az első ugocsai lakott helyekről tudósító váradi re-

⁴⁸ A *Batarcs* a Batár folyóba ömlő patak.

¹ Az idevonatkozó források jelzetei, valamint a név írásváltozatai a Nagyszöllös földrajzi nevei között (1262) felsorolt „*Terra piscatorum*”-nál találhatóak:

¹ Nevét (halom > *halmi*) állítólag attól a halomtól nyerte, melyen a református templom áll. Vályi II. (1799) 138.

gestrumban is szerepelnek.² Az Éger mocsár és a Túr között húzódó lapályos síkon fekvő Halmit IV. László 1274-ben a Káta nemzetségből származó Gábor fiának, Tamás mesternek adományozta,³ a szomszédos Kökényesddel együtt A megye déli részét elfoglaló uradalom gazdasági központja később Halmi lett. Lakossága, melynek száma, főleg a XV–XVII. századokban kisebb mezőváros lakosságáéval felért,⁴ a lassú s főként az alsóbb társadalmi rétegekben (zsellérek, szegények, szolgák) megfigyelhető folytonos cserélődés után is magyar maradt, idegen elemeket a közeli Avas hegység rutén-oláh falvaiból csak elvétve vett fel magába.

BIRTOKOSOK.

1567.⁵ Surányi László 1 j (pp), 8 ip, 4 mp, 16 pp, 4 ss, 11 des; özv. Matusnay Györgyné 11 ip, 5 mp, 14 pp, 1 des, 1 b; Misser András 3 ip, 8 pp. – 1618⁶ Bornemissza Máté 1 cp, 1 inqu. p.; Bornemissza József $\frac{1}{2}$ cp; Pernyesy Gábor $\frac{1}{2}$ inqu. p.; Anarcsy György $\frac{1}{2}$ inqu. p.; Perényi Gábor 1 cp, $\frac{1}{2}$ inqu. p. – 1775.⁷ Komjáthy Zsigmond 1 c, 1 i; Pogány László 9 c, 1 i, 1 si; Ujhelyi Ferenc 5 c; Bokor György 1 c; Rátonyi Gábor 3 c, 1 i, 2 si; Bányai Jodok 1 c, 1 i; Rátonyi Juliánna 1 c; Fekete László 1 c, 1 si; Mihályffy László 1 c; Tolnai Pál 3 c; gr. Gyulay Ferenc 1 c; br. Perényi Elek árvái 1 c; br. Vétsey István 1 c, 1 si; br. Perényi Borbála 1 c; gr. Haller Péter 1 c, 1 i; Rátonyi István 1 i.

HELYI KISNEMESSÉG.

1671.⁸ Egytelkes nemesek. *M*: Perneszi, 3 Ráthoni, Redei, Szabo; *B*: Lipcsei. – 1743.⁹ Armalisták. *M*: Szabo.

JOBBÁGYSÁG.¹⁰

1217.¹¹ *M*: Bertholon, Teluc; *B*: Hemequei, Lynthes.

1478.¹² *M*: 2 Alch, 2 Ardo, Balog (Balogy), Ban, Benech,

² Reg. Var. 216.

³ Zichy I. 34–35; Wenzel XII. 105–107.

⁴ Olykor oppidumnak is nevezik s országos vásárai is voltak. (Vályi id. helyen), melyekről már 1493-ban található adat (Csánky I. 433).

^{5–6} Dic.

⁷ UT.

⁸ Ug. jkv. 1671. dec. 20. f. 653.

⁹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

¹⁰ A halmi református papok névsorát az 1573–1653. évekből a dézsmanyuagták alapján közölte Zoványi MPrEA. XIII. 110–111.

¹¹ Reg. Var. 216.

¹² 1475. évi hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. A jobbágyok nevét felsoroló királyi parancs három példányban állt rendelkezésünkre és pedig eredetiben a jászói konvent (Per. 1479. F. 53. Ns 19) s nyomtatásban Ugocsa

Both, Dama (1582. hibásan: Dan Dec Ug.), Dandy, Demeter, 2 Dienes, 2 Faber (Kovach), Fekethe, 2 Ferencz, Fyleph, Fodor, Galy, 2 Gerch (talán Gere-h?, v. ö. 1567: Geore). Halasy (Halazy), Jakab, Kedmenes, Kyrál, 3 Kys, Korch, Kosa, Kowach, Literatus (v. ö. 1481: Deak, keresztnév azonos), Mezaros, 2 Nagh, Ongy (Ungy), Pasthy, Pethee (Pethew, Phetheo), Saythos, Synka, Sozo (Soho? v. ö. 1572), Sos, Suttor (Varga), Zabo, Zonth (Zenth). 2 Zep, Zewch, Tympor, Thobory,¹³ Vyda, Vyncze (Wincze); *B*: 3 Chybal, Pothor, Zaz, Thatholy (Tatoli), Thoth a Petrus Egidii (Egyed?) s Egidius Damiani (Damján, Demjén?).

1481.¹⁴ *M*: Alch, Balog, Benech, Both, Deak, Fekethe, Kyrál, Kys, Kowach, Mezaros, Zen (v. ö. 1478: Zenth, keresztnév azonos: Paulus), Zewch, Thymar, Thympor, Tholway, Wyncze; *B*: 2 Chybal, Zaz, Thathol.

1499.¹⁵ *M*: Esthok, Sypos, Sos.

1567.¹⁶ 1 j (pp), 22 ip, 9 mp, 38 pp, 4 ss, 1 b s név nélkül 12 des. *M*: Alch (1572: Acz; 1576: Alcz Dec. Ug.), 2 Apay, 4 Ardo, Balog (1575: Balak u. ott), 2 Benech (1572: Benocz; 1575: Benez; 1576: Benche; 1579: Beneczy; 1580: Beneoch; 1581: Benczy; 1586: Benechj; 1601. hibásan: Bereczk; 1641: Benes; 1653: Benyecz u. ott), 2 Bonis, Chiama (1570: Cioma u. ott; 1572: Chama Per. 1572; 1577: Choma Dec Dg.), Dandi (1576. tévesen: Bandy Dec. Ug.), Dandi Pal, 2 Dienes, 2 Doma (1573: Damo; 1605. hibásan: Dorman u. ott), 2 Domocos, 2 Dora (1573: Darah Dec. Dg.), Farnos, Fazekas, 2 Feir, 3 Fodor, 3 Gal, 2 Geore (1570: Gyore u. ott; 1572: Gere, Gewre Dic, Göre Per. 1572; 1576: Gywre Dec. Ug.; 1586: Giore; 1591: Gyeore; 1601: Gyure; 1609: Giorre u. ott), Halaz, 3 Helek (1570: Ellek u. ott, Eleg Dic; 1572: Elek u. ott), Kius, Kius Jacob, Kis Mihály, Kocis, 5 Kowach (1578: Kowaczy Dec. Ug.; 1582: Koacz; 1583: Faber u. ott), Cristof, 3 Medves (1597. hibásan: Medes u. ott), 2 Molnar, 4 Nagy, Nagy gewrg, Nagmihali, 2 Pasti, Porchios (1572: Porchos Dic; 1588. hibásan: Korczios Dec. Ug.; 1589: Porczos u. ott), Sos (1585: Szos u. ott), Zabo, Thar,¹⁷ 2 Warga, Wyg (1572: Weg Dic), Zothan (1580: Zoltan Dec. Ug.; 1584: Szoltan; 1588: Szoltani u. ott), Zoldos (1579: Szodos u. ott);¹⁸ *B*: 2 Thoth, 2 Thewrewk.

megye (Zichy XI. 223) és a leleszi konvent (U. ott 228) 1479. évi jelentéseiben. A nevek írásalakját az első alapján adjuk közre s zárójelben közöljük a másik két helyen álló eltéréseket. Ban, Benech, Galy, Korch, Sozo, Tympor, Thobory s Egidius Damiani csak a leleszi konventnél szerepelnek.

¹³ A név írásában vagy olvasásában valószínűleg tévedés történt s azonos az 1481. évi Tholway-jal, t. i. mindkettő keresztnéve Péter.

¹⁴ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Lel. Acta 1481. Ns 21.

¹⁵ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. U. ott 1499. Ns 36. A felsorolás az oklevél csonkasága miatt hiányos.

¹⁶ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

¹⁷ Az 1596. évi dézsmajegyzékben Tatar helyesen szintén: Taar.

¹⁸ Az 1570. dicajegyzékben Sodo, 1572. évi dézsmajegyzékben Szolydos s az 1582. éviben Szolgos, az 1586. éviben pedig Fodos elírások, helyesen: Zsoldos.

1567–1631. között új nevek.¹⁹ 1570. *M*: Barci, helyesen: Bacsí (1572: Baczy; 1575: Patya; 1585: Baicz; 1592: Bach), Cyepe (1583: Chepei), Ciokor (1579: Czeokeor), Gergely, Kadar, Kemen (1575: Kemeny; 1585: Kemer), Kiraly (1583: Rex), Parlos (helyesen 1572: Sarlos), Siro; *B*: Dagh, Roma (1610: tévesen: Rona), Toldal (1596: Todal; 1621: Thoda; 1623: Tottal Per. 1623. P. 48. Ns 52).²⁰ – 1572. *M*: Borbely (1583: Tonsor), Deak (Literatus), Demien, Dosa, Ersek (1654: Ersik NRA 938–42; 1674: Esik; 1675: Ersek), Fwrko, Giakfalwy, Halaz, Illies, Kazoni, Tőke, Vyda, Vynche; *B*: Cibaly (1574: Chybal; 1584: Chibar; 1585: Cibulj; 1587: Czibal), Czano, Chano (1576: Chiano), Erdely, Sassa (1576: Sass; 1578: Sasa), Soho (1579: Suho; 1585: Szugo), Torosko (1574: Thorozko; 1580: Turosco; 1584: Thwroszko; 1586: Thorocko; 1589: Truzko), Turkolj, Twrko (1583: Teorkeol; 1591: Turko). – 1573. *M*: Body (1595: Bodis; 1598: Boldy), Chele (1586: Chiello), Mezaros, Vamos.²¹ – 1574. *M*: Kerekgiarto; *B*: Bozzag (1576: Bozad). – 1575. *M*: Gaspar, Juhas, Mihaly (v. ö. 1567: Kis Mihaly). – 1576. *M*: Barath, Jakab, Pal deak, Zakaczy (1584: Szakach); *Sz*: Borich; *B*: Buda, Hamaria (1580: Haramia). – 1578. *M*: Hajdu; *B*: Szasz (1591: Szaz). – 1579. *M*: Beres; *B*: Borszak.²² – 1580.²³ *M*: Beoch, Kerekes, Kerulo, Osvart (1598: Osvatt). – 1581. *M*: Kelemen; *B*: Wajda. – 1582. *M*: Lazlo; *B*: Kotor (v. ö. 1621:

¹⁹ Az 1570., 1572. évi nevek dica- (Dic.) és dézsmajegyzékekből; az 1573. éviék dézsma-, az 1574. éviék dica-, az 1575–1676. éviék dézsmajegyzékekből (Dec. Ug.), az 1602. éviék azon kívül részben a Bornemissza Máténé Surányi Klárának osztozás alkalmával jutott jobbágyok között (Per. 1602), valamint a néhai Surányi Gábor javairól készített leltárban (UC 99–62). A közbeeső idő alatt, miként a közölt nevek nagy számából következtetni lehet, a helység lakossága folytonos hullámvásban volt. Mindamellett is a lakosság egy része – mondhatni a törzsökös, telkes jobbágyság – nagyjából állandó maradt s az új lakosok elsősorban a zsellér-, szolga-rétegben tűnnek fel. Gyakori, hogy e rétegből, tehát a keresztyénpénzfizetők közül egyesek a gabonadézsmát fizetők, tehát gyaníthatólag a telkes, módosabb jobbágyok közé emelkednek, de fordított példák is vannak. Az is megfigyelhető, hogy egyesek az új lakosok közül néhány év eltelte után eltűnnek a faluból. A következő nevek csupán egy ízben fordulnak elő: Bagosi, Barath, Bidocz, Borich (Bonis? v. ö. 1567), Beoch (Bach? v. ö. 1570: Barci–Bacsi), Buda, Chyzar, Dagh, Dombi, Fwrko, Giakfalwj, Hodor, Heorcezok, Jakab, Cantor, Kotor, Katona, Kerulo, Lazlo, Lőrincz, Menyhárt, Racz, Remette, Sohonnai, Tarpay, Toottfalusi, Tőke, Theoreo, Virginas.

²⁰ Az ez évi dézsmajegyzékben Zőke (Tamás) helyesen: Soho.

²¹ Vámos Gáspár az 1572. évi dézsmajegyzékben a sorrendnek körülbelül ugyanezen a pontján Nagy Gáspár található, s minthogy Vamos név többé nem fordul elő, viselője valószínűleg egy személy s ez esetben a „Vamos” név időleges ragadványnév volt.

²² Özv. Borszak Tamásné. Más jegyzékekben: özv. Gál Tamásné. Minden bizonnyal egy személy.

²³ Dec. Ug. A jegyzékben levő Barta, Biro, Hench, Pal extraneusok, miként későbbi jegyzékekből kitűnik s ezért nem is vettük fel őket.

Gudor). – 1584.²⁴ *M*: Pap. – 1585.²⁵ *M*: Taszy (1588: Tasi), Lőrincz, Remette; *B*: Oroz. – 1586. *M*: Theoreo. – 1587. *M*: Bagosi, Koczis, Pal (l. 1576: Pal deak); *B*: Potor (v. ö. 1617: Peter?). – 1588. *M*: Doka, Geode (1595: Ghede; 1597: Geodin; 1598: Gódenhazi; 1602. elírással: Kodo), Szalai (1589: Zalay), Toottfalusi; *B*: Cantor. – 1589. *M*: Tarpay. – 1591. *M*: Dombi, Emreh,²⁶ Gerócz (1591: Gerechy; 1592: Geroch; 1600: Gercz; 1602: Geörecz UC 99-62; 1605: Gereocz; 1609: Gercz). – 1592. *M*: Chyzar; *B*: Hodor (v. ö. 1621: Gudor). – 1594. *M*: Agoston, Katona. – 1602. *M*: Barrla, Demeter, Santa; *B*: Bidocz. – 1605. *M*: Thamassy.²⁷ – 1607. *M*: Szentgeorgy. – 1608. *M*: Heorczeok. – 1610. *B*: Kurci (1611: Kurcz; 1617: Kwrczy; 1626: Kusz; 1638: Kucz). – 1611. *M*: Cziapo. – 1612. *M*: Dob, Kalmar, Mate. – 1617. *B*: Ispan. – 1619. *M*: Menyhart, Sohonnai. – 1620. *M*: Dajka. – 1621. *M*: Czizmazia, Uzka; *B*: Gudor (1645: Godor). – 1626. *M*: Cizma (1633: Chizma; v. ö. 1621: Csizmazia), Kata (1687: Kato), Levai, Virginas.

1631.²⁸ 1 j, 56 fr, 3 chr. – *M*: Apay, 7 Ardo, Balogh, Cziapo, Cziato, Czisma, Dora, Dosa (1666: Dusa Dec. Ug.), 2 Fazakas, Fajer, 6 Fodor, 2 Gall, Geode, Geore (1647: Gyura; 1648: Giure; 1651: Györe; 1675: Györi UC 6–77), Haidu (1648: Haygiu Dec. Ug.), Kiraly, Kovacz, Levay, Medves, Molnar, Nagy, 2 Pasthi, Porczios (1675: Porkos u. ott), 3 Sos, Zabo, Tassy, 7 Varga, 2 Vincze, Soldos; *B*: Roma (1644: Rumah u. ott), 4 Soho²⁹ (1675: Szuhó; 1685: Sulho u. ott), Toldalagi (eddig: Toldal l. 1567), 2 Thott.

1631–1689. között további új nevek.³⁰ 1633.³¹ *B*: Goffar, Tankoo. – 1634.³² *M*: Nyiri; *B*: Kidai (1663: Kidey Dec. Ug.; 1678: Gidei u. ott; 1682: Tedei NRA 1056–4), More. – 1638.³³ *M*: Dani (1644: Dany Dec. Ug.; 1678: Dan u. ott), Kun. – 1644.³⁴ *M*: Kis

²⁴ A decimator az 1583. évi jegyzékben Fazekast Figulusnak, Kovácsot Fabernek, Borbelyt Tonsornak, Vargát pedig Sutornak írta. Demetrius Kerel családneve helyesen: Király l. 1570.

²⁵ Az 1585. évi Pesti valójában Pásti, Bany Mihály családneve pedig helyesen: Bonis s Dan Benedeké: Dandi l. 1567.

²⁶ A név változásai: 1588: Andreas Imreh Deak, 1589: Andreas Deak, 1590: Andreas Imreh, 1591: Andreas Emreh.

²⁷ Valószínűleg Thassy (l. 1585), keresztnév azonos.

²⁸ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug. Az ez évi dézsmajegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a következő években ismét találkozunk az előző évekből már ismert következő családnevekkel: Agoston, Borbely, Benecz, Csizma, Dama, Dandi, Dienes, Elek, Erdely, Ersek, Godor, Kata, Katona, Kemeny, Kurzi, Literatus, Osvart, Thar, Vyda.

²⁹ Az egyik Sayo-nak írva.

³⁰ A következő nevek csak egy alkalommal szerepelnek: Barna, Bodo, Czuka, Gerchy, Godor, Goffar, Höre, Menes, Osvath, Szalkoczy, Szeghő, Tankoo, Vad.

³¹ Dec. Ug. A jegyzékben Kemé helyesen: Kemény l. 1570.

³² U. ott.

^{33–39} Dec. Ug. Az 1647. évi jegyzékben Revay kétségtelenül téves Levay helyett.

Fodor (v. ö. 1631: Fodor), Werczy. – 1645.³⁵ *M*: Gecze, Lonyay (valószínűleg elírás Levay helyett, l. 1631), Suteo. – 1646.³⁶ *M*: Csüre. – 1647.³⁷ *M*: Bodo; 8: Lengiel. – 1648.³⁸ *M*: Fille (1653: Filep Dec. Ug.). – 1651.³⁰ *M*: Szep. – 1655.⁴⁰ *M*: Szeghő. – 1663.⁴¹ *M*: Berkes (1667: Berhes u. ott; 1677: Berkesz u. ott; Béres? v. ö. 1579). – 1664.⁴² *M*: Czattos (1667: Csatlos u. ott); *B*: Czedreki (1687: Csetregi Dec. Ug.). – 1666.⁴³ *M*: Egyed (1670: Eged u. ott). – 1667.⁴³ *M*: Sipos. – 1670.⁴⁴ *M*: Balaz (1674: Balas u. ott); *B*: Chonka, Izak (1688: Isak u. ott). – 1673.⁴⁵ *M*: Barna, Czuka. – 1675.⁴⁶ *M*: Lakatos, Ur; *B*: Olah. – 1677.⁴⁷ *M*: Kotay. – 1678.⁴⁸ *M*: Botth, György; *B*: Moldvai. – 1682.⁴⁹ *M*: Pernyessy. – 1685.⁵⁰ *M*: Husti; *B*: Gerchy(?). – 1687.⁵⁴ *M*: Vad. – 1688.⁵² *B*: Szalkóczy (des).

1680.⁵³ 1 j, 26 incola (10 fr, 15 chr), 9 inquilinus (chr). *M*: Ardo, Barakonyi, Csato, Csüre, Dandy, Dani, 3 Egyed (1699. hibásan: Enyedi Dec. Ug.; 1720: Egyedi CR), Elek, Fazakas, 2 Fodor, Kata (1693: Kati Dec. Ug.), Katona, Kota (v. ö. 1677: Kotay), 2 Kovacs, Medvés, 2 Nagy, Pásty, Porcsos (1693: Korcsos Dec. Ug.; v. ö. 1631: Porczios), Sipos, Weg, Wida; *B*: Erdélyi, Isaak, 2 Lengyel, 2 Orosz. Soho, 2 Thott. –

1689–1775. között további új nevek. 1694.⁵⁴ *B*: Geregh. – 1715.⁵⁵ *M*: Farkas. – 1716.⁵⁶ *M*: Kis Nema; *B*: Köszmei. – 1743.⁵⁷ *M*: Csordás, Dudás, Hoszszu; *Sz*: Bura, Dumnic; *B*: Sere. –

1775.⁵⁸ 29 c, 6 i, 5 si. – *M*: 3 Balog, Csuka, Dáni, Eles, Farkas, 3 Fazokas, Góde, Hoszszú, Huszár, Kormos, 3 Kotai, Kovács, Lőrincz, Madarász, Nyiri, Samu, Szabó, 2 Ur, Vida, 5 Varga; *Sz*: 2 Domnics, Kozsa, Lemák; *B*: Banka, Ilku, 2 Sére, Tóth. –

A falu lakosságának nyelve az úrbérrendezés folyamán 1772-ben felvett bevallások záradéka s a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél (UT.), valamint az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 283), továbbá 1862-ben a falu jegyzőjének jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint: *magyar*.

⁴⁰ Kemény Jánosné birtokán. Per. 1655. Ns 39.

^{41–48} Dec. Ug. Az 1664. évi jegyzékben Szegi Szep.-pel (l. 1651), az 1674. évben Esik Ersek-vel (l. 1567: Ersik), az 1675. évben Höre Györével egy személy.

⁴⁹ Özv. Perényi Gáborné jobbágysai, mint beiktatáson jelenlevő szomszédok. NRA 1056–4. Redai valószínűleg Levay, l. 1631-ben Lévayt s az 1647. évi jegyzetben Révayt.

^{50–51} Dec. Ug.

⁵² Perényi-osztályozásban. Per. 1688. Ns 373.

⁵³ Dec. Ug. A dézsmajegyzék teljes névsora. Az 1689. évi jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a következő években ismét találkozunk az előző évekből már ismert következő családnevekkel: Berkes, Dani, Ersik, Góde, Kidei, Kiss, Mészáros, Orosz, Sütő, Szabo, Ur, Vargha, Soldos.

⁵⁴ Dec. Ug.

⁵⁵ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban. CR.

⁵⁶ Dec. Ug.

⁵⁷ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

⁵⁸ Az úrbérrendezéskor készített tabella teljes névsora. UT.

FÖLDRAJZI NEVEK.

- 1319.⁵⁹ *Nogerdeuorra*, Nagherdeorra.
 1550.⁶⁰ *Hathar eger*, silva.
 1545.⁶¹ *Kawas*, castellum; 1546 (Lel., Kom. jz.); 1548 (Kállay 1548. Ns 293, 294); Kávás (Orsz. törv. tár 1548. 46. 1. c.); 1865: Kávás vár a Feketeéger mocsarai között (Pesty); 1887: Kávás vár (a 75000-es kat. térképen).
 1618.^{61a} *Kökönyesd felől való mező*.
Hegi felől való mező.
Terebes felől való mező.
 1624.⁶² *Csereh szőlő*, Cherelt szőlő. – *Nagy szőlő*. – *Zirmay*, szőlő.
 1634.⁶³ *Sarvaskő* alatt szőlő; 1865: Szarvaskő (Pesty). L. még Tamásváralja határában is (1735).
 1650.⁶⁴ *Pasthi malom*.
 1656.⁶⁵ *Nagy mező*.
*Vész*⁶⁶ *fele való mező*; 1694: Vész dombja (Per. 1694. F. 21. Ns 16); 1865: Vésztorok, vészmező, vészduálló (Pesty); 1887: Vész oldal (a 75000-es kat. térképen); 1900. körül: Vész (Kom. jz.).
Also mező.
 1658.⁶⁷ *Gatas* nevű rét.
Köves patak-ban rét; 1865: Köviceses szer (Pesty). L. Kövespatakot Akli határában is (1690).
Peleszöcz alatt levő rét; I. Pelsőchegyet Bábony határában is (1477).
 1694.⁶⁸ *Révhely*. – *Harmadeger*.
*Kis Cselőcz*⁶⁹ *közt*; 1865: Cselőcz (Pesty).
Ludas nyaras; 1865: Rudas Nyáras, Rudaskert (Pesty).

⁵⁹ Halmi és Túrterebe határának leírásában. Eredeti után kiadva Zichy I. 163–164 s XV. századi másolatokban. Per. 1319. Ns 30. és F. 53. Ns 11, ugyanitt 1532. évi átírásban is.

⁶⁰ Lel. Acta 1550. F. 3. Ns 9.

⁶¹ A várat, miként a Surányiak a király előtt 1548-ban bepanaszolták (id. h.), Kávásy Kristóf építtette a Surányiaktól II. Lajos halála után elfoglalt ugocsai halmi birtokon. A Surányiak a jószágot visszakapták s a mocsárba épített vár, melynek mint engedély nélkül épültnek lerontását az 1548. évi 46. t. c. elrendelte, várként nem szerepelt többé, neve azonban máig fennmaradt a vár helyének és környékének földrajzi neveként.

^{61/a} NRA 1582–39.

⁶² Per. 1659. Ns 14.

⁶³ Per. 1634. F. 27. Ns 21.

⁶⁴ Per. 1650. F. 20. Ns 14.

⁶⁵ Per. 1656. F. 12. Ns 7.

⁶⁶ A vész jelentése ez esetben is valószínűleg a halászatban ismeretes vejszével egyértelmű.

⁶⁷ NRA 1582–39.

⁶⁸ Per. 1694. F. 21. Ns 16.

⁶⁹ *Cselőcz* < szl. *Čelovŕce* < *Csel* szn. (v. ö. Csetfalva – tót *Čelovŕce* Sáros m; a személynévre nézve I. Taszycki, *Najdawniejsze polskie imiona osobowe* 70). Kniezsa.

HETÉNY. (*Hethen*).

Hetény nemesi falu s az ugocsai kismemesség egyik gócpontja. Birtokosai a XIII. sz. második felében más vidékről költöztek Ugocsába. III. Endre király ugyanis 1295-ben megerősítve a IV. László király által az abauji Szántó és az ugocsai Hetény és Veléte terra-k felől 1273-ban kötött, majd 1280-ban IV. László által megerősített cserét, az utóbbi két birtokot az új birtokosoknak, István fiának Miklósnak, Othobar fiainak Kozmának és Mikónak, továbbá Cheburka fiainak Janusnak és Jánosnak adományozta.¹ A hetényi nemesek családja korán szétágazódott, más szomszédos falukban is birtokot szereztek s az izmos ugocsai kismemesség egyik legnépesebb törzse lettek. Bár a csereadományos Othobar és fiai, valamint adományos rokonaik neveik után ítélve idegen eredetűek lehettek, a hetényi nemesek faluja magyar volt. A középkor vége felé jutott a hetényi nemes-törzs virágzása delelő pontjára, ettől kezdve egyik ág a másik után halt ki s az ősi fészekbe a leányág révén új családok ültek be. A falu jobbágy- illetve zsellérlakosságában már a XVI. sz. második felétől megfigyelhető a zömöt alkotó magyar elem némi keveredése. A Tisza-vidék általános leromlásának korában, a XVII. sz. második felében Hetény zsellérsége is valósággal kicserélődött, a magyarság helyét főleg rutének foglalták el. Nem a zsellérségben még ezek után is megmaradó csekély magyar elem, hanem inkább a helybenlakó magyar nemesi családok hatásának kell tudnunk, hogy az új parasztlakosság nem formálhatta a falu nyelvét teljesen a magáéra.²

Hetényről nevezett családok. XIV. sz. *M:* Fejes, Hetényi. – XV. sz. *M:* Barthos, Bedő, Benech, Fejes, Fogas, Hetényi, Literatus, Marton, More, Szabó, Szennyesy; *B:* Dothor (Dathor). – XVI. sz. *M:* Bartos, Bedő, Benech, Dolgos, Fejes, Komlóssy, Marton, Szakács, Szennyesy, Szerecsen, Vetésy; *B:* Dothor, Horvát, Merk, Török.

Egytelkesek, armalisták. 1670.³ *M:* Borsi, Lakatos; *B:* Ruszkai. – 1681.⁴ *M:* Atal (Antal?), Lakatos, Selendy, Szintai, Urai;

¹ Szirmay 110; Fejér V. 3. 72; az 1295. évi adománylevél későbbi átiratok alapján: Fejér VI. I. 348 és Lel. Prot. sub H. Ns 217. A két „terra” tehát még a királyi uradalom keretében kapta nevét. Lehetséges, hogy az új adományos lakosok a terra-kon már a település némi alapjait is készen kapták.

² A falunév eredetére magyar személynév: *Hetén*, *Hetény* a *hét*, „septem” szóból. Pais, MNy. XVIII. 97. (Kniezsa). A falu neve ruténul: *Hetenja* (Petrov 31). A 145.921/1907. sz. belügyminiszteri rendelettel „Tiszahetény”-ben állapított meg a falu neve.

³ Ug. jkv. 1670. szept. 22–23. f. 22.

⁴ U. ott 1681. dec. 20. f. 651.

B: Ruszkai. – 1743.⁵ *M:* Tegze. – 1754–55.⁶ *B:* Kotvaszay(?). – 1760.⁷ *M:* 2 Papp; *B:* Kotvasz. –

Birtokosok. 1567.⁸ Dolgos András 1 i; Farkas György 1 pp; Fejes Gergely 2 mp, 1 pp; Fejes István 1 pp; Rápolthy Gáspár 1 mp; özv. Török Istvánné 1 mp; Uszkay Pál 1 i; Vetésy András 1 i. – 1754–55.⁹ Kürty Miklós, Szintay András, -Péter, -Zsigmond, Tegze, András. – 1775.¹⁰ Egry János 1 c; Fogarasy Imre 1 c, 1 i; -Zsigmond 1 c; Kalós Ferenc 1 i; -László 2 c; Kanisztos György 6 c, 2 i, 1 si; Morvay András 1 c, 1 i; özv. Pogány Imréné 6 c, 1 des; Szintay Ferenc 1 c, 2 si; br. Sztojka Zsigmond 1 c.

JOBBÁGYSÁG.

1567.¹¹ 4 mp, 4 pp, 2 i. *M:* Bado, Bikas, Dalos, Juhaz, Kius, Literatus, Madaraz, Nagy, Vinche; *B:* Koztha.

1570.¹² 30 pf. *M:* Bado (1585. hibásan: Bodan Dec. Ug.), Ban, Banos, Bot, Chele, Dalos (1597. hibásan: Dacos; 1599: Pallos; 1602: Danos Dec. Ug.), 2 Deak, Foris, Gal, 2 Kalmani, Jwhasz, 2 Kis, Kosa, Madaraz, Molnar Nagj, Paty (1578: Poty u. ott), Pyros, 2 Salankj (1581: Salank; 1583: Salangi u. ott), Syle (1589: Swlie; 1602: Sylleo; 1608: Selyei u. ott), Veg, Vinche; *B:* Kozta, Olah, Orozy (1578: Oroz Dec. Ug.), Thot.

1570–1631. között új nevek.¹³ 1573. *M:* Daika, Leorincz. – 1578. *M:* Balog. – 1579. *M:* Begany, Byro, Czeokeoldi (1584: Chye-gödy; 1585: Czegeedi, Czegeodi), Orszagh, Sandor, Soss, Tharnak, Sz: Lythva; *B:* Wajda. – 1580. *M:* Danch (1581: Danczy), Curez (1581: Cywraz; 1584: Twrasz; 1587: Czierorez; 1588: Cziuracz; 1597: Ciwrews; 1601: Czywreos; 1616: Czuros; 1626: Czörös, l. 1631). – 1581. *M:* Barthos, Damakos, Molnar, Paladi; *B:* Horwath. – 1583. *B:* Tora. – 1584. *M:* Bartha; *B:* Misko. – 1585. *M:* Varai (1587: Varali), Vida. – 1586. *M:* Beolchy. – 1587. *M:* Katona. – 1588. *M:* Mate. – 1589. *M:* David, Somogi (1592: Somodi). – 1590. *M:* Batizy. – 1591. *M:* Almasy, Koczis. – 1593. *M:* Posa; *B:* Erdelj, Kulyn. – 1594. *M:* Cziedregi, Cziomai, Soldos; *B:* Eg-

⁵ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

⁶ Nemesi összeírás. Helyt.

⁷ Per. 1760. Ns 6.

⁸ Dic.

⁹ Nemesi összeírás. Helyt.

¹⁰ UT.

¹¹ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

¹² A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug.

¹³ A felsorolt nevek a dézsmajegyzékekben. Dec. Ug. A következő nevek csupán egy ízben fordulnak elő: Almasy, Bagdy, Balla, Balogh, Bartha, Barthos, Begany, Borsy, Beolchy, Buda, Budoso, Czato, Cziedregi, Czieoz, Czolko, Daika, Dienes, Erdelj, Ereos, Fejer, Fekete, Ghuty, Hagio, Halaz, Hitwan, Huzty, Kalnay, Kerekgiarto, Koldos, Korlat, Kulyn, Leorincz, Mate, Mezitelen, Mora, Nagypal, Oda, Osa, Peterfalvi, Zilagi, Toll, Turkolj, Vas, Vezetek, Vida, Soldos.

resi.– 1595. *M*: Halas, Simon. – 1597. *M*: Dienes, Ereos, Fejér, Hagio, Hitwan, Kerekgiarto, Mora, Zilagi, Vas, Vezetek; *B*: Ceorbeok, Oda, Osca, Teoreok, Twrkolj. – 1598. *M*: Fekete; *B*: Osoliok (1599: Orsolia). – 1599. *M*: Kalnay, Kazy (1608: Kassay), Mezitelén, Czieoz, Toll; *B*: Buda. – 1600. *M*: Bagdy, Budoso, Peleskei, Zabo; *B*: Turbocz (1602: Turbucz; 1607: Thurbok; 1609: Thurkos; v. ö. 1597: Twrkolj, keresztnév azonos). – 1601. *M*: Korlat, Nagypal, Peterfalvi. – 1602. *M*: Borsy. – 1605. *M*: Barla. – 1607. *M*: Ghuty. – 1609. *M*: Huzty. – 1610. *M*: Czianadi. – 1611. *M*: Zege; *B*: Duska (1616: Duczka). – 1612. *M*: Koldos. – 1615. *M*: Beres. – 1616. *B*: Kurta. – 1617. *B*: Czolko. – 1626: Czato (esetleg azonos az előbbi Czolko-val, keresztnév ugyanaz).

1631.¹⁴ 1 j, 17 chr. *M*: Biro, Csiele (1634: Chiala, 1638. hibásan: Czieke), Csiwre (1635: Chiwreös; 1634: Chyurasz; 1636: Cswrös; l. 1579), Darvaz (1633: Durvai; 1636. hibásan: Dandi; 1638: Darnai; 1647: Barna; 1613: Dormay), Domokos, Juhaz, Lovaz, 2 Nagj, Paladj, Sipos, Zubo, 2 Zeghe (1648: Segghe); *B*: 2 Olah, Sido, Zasz. (1632: Saass).

1631–1689. között további új nevek.¹⁵ 1634. *M*: Buzas. – 1636. *M*: Dandi, Miko, Szwcz. – 1644. *M*: Csiaszar. – 1645. *M*: Uszkai (1646: Iszkay; 1647: Iszlay; 1666: Liszkay); *Sz*: Valiczko; *B*: Lengyel. – 1646. *M*: Tegze (helyesen: Szege, l. 1631). – 1653. *M*: Sixay; *B*: Szene. – 1663. *M*: Peley. – 1665. *Sz*: Bistro; *B*: Darabont. – 1667. *B*: Kovács. – 1668. *B*: Huri. – 1670. *M*: Veghso; *B*: Kopcza (1685. hibásan: Kopoch). – 1673. *M*: Laszlo; *B*: Boszo, Németh, Péter. – 1675. *Sz*: Bocsko. – 1677. *B*: Czonka. – 1678. *Sz*: Lapko (1679: Lopko). – 1680. *B*: Biczo, Racz. –

1689.¹⁶ 1 j, 23 chr (20 incola, 3 i). *M*: Csele, Mark (1692: Mák Dec. Ug.), Sipos, 2 Szabó, 4 Szege, Teley (helyesen Peley, l. 1663); *B*: Boczó (1692: Bacso Dec. Ug; l. 1673: Boszo), David, Lakó (l. 1678: Lapko), Maruch, 7 Ola, 2 Orosz, Szasz.

1689–1775. között további új nevek. 1692.¹⁷ *M*: Ersik, Kurucz, Seres; *B*: Barok, Cseh (helyesen: Csele, l. 1689) Pando. – 1693.¹⁸ *M*: Görbe; *Sz*: Boris; *B*: Cziganv. – 1715.¹⁹ *M*: Hoszú; *Sz*: Budo; *B*: Polyák. – 1716.²⁰ *B*: Pap. – 1723.²¹ *M*: Csordás. – 1736.²² *M*:

¹⁴ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug. Az ez évi jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a továbbiakban ismét előfordulnak a következő, korábbról már ismert nevek: Balog, Bodó, Dános, Dávid, Dienes, Gál, Molnár, Sós, Tora, Tóth.

¹⁵ A nevek a dézsmajegyzékekből. Dec. Ug. Csak egy ízben szerepelnek a következő nevek: Bistro, Bocsko, Buzas, Darabont, Huri, Laszlo, Miko, Racz, Sixay, Szene, Valiczko, Veghso.

¹⁶ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug.

^{17–18} U. ott.

¹⁹ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban. CR.

²⁰ Dec. Ug.

²¹ P. 4–757.

²² P. 4–2401. sub NB. et N.

Csahóczy, Czeglédy, – 1743.²³ *M:* Balosy, Kakas, Rák; *Sz:* Daruda, Lemak, Szákoly, Szuhán; *Zs:* Rubinovicz; *C:* Czigány; *B:* Ilonczay, Koczán. –

1775.²⁴ 20 c, 5 i, 3 si. – *M:* Czeglédi, Dobonyi, Dudás, Halász, Szüts, 2 Varju; *Sz:* Budok, Danilo, 2 Lemák, Lukanics, 2 Rároszki, Timko; *B:* Bereznai, Brodi, Csoban, Dancs, Fanta, Ilosvai, 2 Papp, Svább, 2 Szakay, Tooth, Zsupány.

A helység nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1774-ben kiadott bizonyáglevél szerint a lakosok nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyájan értenek – *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 283) a faluban főleg divatozó nyelvnek szintén a rutént jelöli meg, míg a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése szerint (Helyt 20895/1862. eln.) „magyarul és oroszul egyformán beszél a nép.”

FÖLDRAJZI NEVEK.

1397.²⁵ *Dobahalma*,²⁶ monticulus.

1462.²⁷ *Malumzigeth*, kaszáló. – *Csicsye*²⁸ patak. – *Papaga*.²⁹

1465.³⁰ *Ráro*³¹ sziget; 1549 (Ujh. 1549. F. 25. Ns 30); 1761 (P. 4–2401. sub NB. et N). L. még Nagyszöllős (1465) és Szirma (1692) határában is.

1476.³² *Rawazthowysse*.³³

1496.³⁴ *Hewdwille fed*,³⁵ terra. – *Kozma gyakra*.³⁶

1524.³⁷ *Kamora Zyget*, – *Zylas*. – *Thomas Zegh*.

²³ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6. A zsidók és cigányok kifejezetten ezeknek jelölve.

²⁴ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

²⁵ Lel. Met. Ug. Ns 12.

²⁶ *Doba* személynév. V.ö. EtSz. I. 1371–72.

²⁷ Péterfy gyűjt., Kom. jz.

²⁸ *Csicse* esetleg a *csecs* szóból. EtSz. I. 1019.

²⁹ Eredete ismeretlen.

³⁰ Lel. Acta. 1465. Ns 37.

³¹ A sziget minden bizonnyal az egykorú magyar nyelvben *ráro*-nak nevezett madártól (aquila haliaëtus, avis ex genere aquilarum, herodius, buteo major) nyerte a nevét. NyTsz. II. 1374; Oklsz. 799. Hasonló kapcsolatban más helyen is. V.ö. 1427. Rarozgyeth. Satáray oki. II. 253.

³² Lel. Prot. Parvum f. 99.

³³ Ravasz-tövis.

³⁴ Péterfy-gyűjt., Kom. jz.

³⁵ *Hewdwille fed* = *üdülő föld*. Több párhuzamos szántóföld lábánál keresztben elnyúló föld vagy mező, amelyre a szántóföldek vége kimegy. Más szövegezésben olyan szántóföld, mely több párhuzamosan haladó földdel merőlegesen fekszik. (MTsz. I. 422; Oklsz. 721). Ma egymással párhuzamosan húzódó, *dülő* földek. Ugocsa megyében más helyeken is előfordul.

³⁶ *Gyakor* = sűrű. NyTsz. I. 1135. (Gyakor-erdő). Tehát: *Kozma sűrűje* (vlg. cserjés, bokros hely).

³⁷ Péterfy gyűjt., Kom. jz.

1549.³⁸ *Parazth fenek*, pratum. – *Harazos*, pratum – *Thwrkal*,³⁹
pratum.

1701.⁴⁰ *Csepe felől való nyomás*. – *Keresztut*. – *Csornai ut*. – *Ko-
vács Pataka*.

ILONOKÚJFALU.

A nagyszöllősi hegység rutén települési vidékének egyik késői települése a hegység nyugati oldalában az Ilonok¹ nevű patak mentén. Először 1598-ban, a dicaadójegyzékben találkozzunk vele.² Ekkor 24 jobbágyházat számláltak össze a faluban, mely a szöllősi Perényi-uradalom tartozékát képezte. A lakosság zömét szolgáltató rutén rétegben – miként általában a Nagyszöllősi hegység többi rutén jellegű településeiben is – némi magyar elem helyezkedett el, melynek a lakosság nyelvére gyakorolt hatása újabb rutén hullámok lerakódása után még a XVIII. sz. második felében is kifejezésre jutott. A falu első települői, miként a helységnevekből képzett nevekből következtetni lehet, a közeli beregi- és máramarosmegyei hegyvidékről (Ilosvai, Medenczi, Ravazmezey, Brodi, Rokamezey, Zolyvay) és a szomszédos ugocsai falvakból (Cziongovay, Kraszlay) kerültek ki.

BIRTOKOSOK.

1599.³ Kapy György 8; Perényi György 8; -István 4; Székely György 4. – 1775.⁴ Br. Perényi Antalné 3 c; -Elek árvái 3 c, 2 i; -Imre 4 e, 2 i (des); -Sándor 1 c, 1 i; Teleky grófné 4 c, 3 i.

³⁸ Újh. 1549. F. 25. Ns 30.

³⁹ Talán a faluban dívó Turkoly személynévvel azonos. L. ott.

⁴⁰ Nagyid. Ns 186.

¹ Az Ilonok patak neve először 1295-ben fordul elő okleveles forrásainkban, így – bárha szláv is (*ilonok* < szl. *ilovnikъ* < *ilъ* ‚sár‘) – az elnevezés nem a ruténségtől származik, mely csak a XIV. sz. első felében jelent meg e hegyvidéken. A falu neve ruténul: 17–73. Onuk (Loc. 284); 1865: Onük (Pesthy); Onok, Onik (Petrov Mat, VI. 205).

² Dic. Az 1596. évi és az előző jegyzékekben, valamint egyéb forrásokban még nincs nyoma. Az ugocsai Perényi uradalom felsorolásában már 1498-ban található „*Wyfalw*” nevű magyar falu, a sorban Terebes és Veresmart között. Ez az Újfalu nem lehet azonos az avashegyi Sósújfaluval, mert ez csak a XVII. sz. második felében települt, de nem látszik azonosnak Ilonokújfaluval sem, mert akkor a közbeeső teljes század alatt is szerepelnie kellene, legalább is az adójegyzékekben. A rutén vidéken álló Ilonokújfalut egyébként sem nevezhették volna magyar (hungaricalis) falunak.

³ Dic. A birtokosok neve után az adóösszeg áll forintokban.

⁴ UT.

JOBBAGYISÁG.

1604.⁵ Sz: Kepcze (1617: Kopcza Per. 1617. F. 31. Ns 23; 1652: Kepsa, Kepze Per. 1652. máj. 25); O: Mossa.; B: Babonczai (1622: Bobancziay u. ott 1622. F. 31. Ns 8), Fekete Halisna, Ilosvai. Mendenci, Olah, Ravazmezey. – 1622.⁶ M: Rakos; B: Brodi, Cziongovay, Fedő (des), Pap, Rokamezey, Zolyvay (1666: Szalvai Per. 1666. nov. 22), Ujfalusi. – 1625.⁷ M: Chikoshasw, Nagh; Sz: Ho-zán; B: Dwlay, Ilonczay, Kraszlay (1652: Karazlai Per. 1052. máj. 25.), Major, Werezkey. – 1628.⁸ M: Hegedus; B: Kisfalusi, Orosz. – 1638.⁹ M: Zep; Sz: Maskula, Vercuka; B: Kozma, Pingur (1694: Pringur Per. 1694. F. 11. Ns 45). – 1652.¹⁰ M: Czikos (v. ö. 1625: Chikoshasw), Dienes, Fazokas, Fono; B: Baczai (1673: Basay UC 57–75), Muzla (v. ö. 1604: Mossa?). – 1656.¹¹ M: Katona. – 1606.¹² M: Szabo. – 1668.¹³ B: Borcza (1694: Barcsa Per. 1694. F. 11. Ns 45), Lengyel (des), Lipcsei. – 1687.¹⁴ M: Borbely, Menszaros; Sz: Szenyo; B: Tot. – 1689.¹⁵ M: Asztalos; Sz: Sziklek (1692: Szitlik Per. 1692. F. 53. Ns 59). – 1690.¹⁶ M: Pál. – 1692.¹⁷ M: Farkas, Kis; B: Szalka, Roman, Szanyiszlo. – 1694.¹⁸ M: Sonkolyos; Sz: Paloka; B: Kellevary (1715: Kelőváry CR). – 1715.¹⁹ O: Rhádul; B: Kosták.

1720.²⁰ 13 c. M: Bator, Fazokas, Orbán; Sz: Lipcsa (v. ö. 1668: Lipcsei), Oleszar, Tupicza; O: Ragyuk (1. 1715: Rhádul, azonos);

⁵ Perényi-urbárium. UC 59–15, 89–8. Az urbárium megjegyzi, hogy újonnan szállott falu, adót még nem fizetnek, mert 12 évi mentességet kaptak. Egyébként nincs támpontunk arra, mintha az urbárium az egész falut felölelné, éppen ezért nem állíthatjuk, hogy a további évekből feltüntetett, 1604-ben még nem szereplő nevek, valóban új nevek.

⁶ Perényi György jobbágysai között. Per. 1622. F. 31. Ns 8

⁷ Perényi György által feleségének Bornemissza Katalinnak íratott jobbágysai között. Per. 1625. F. 18. Ns 22.

⁸ U. ott 1628. Ns 28.

⁹ Néhai Perényi Imre s Perényi Györgyné jobbágysai között. Per. 1638. Ns 101 s F. 29. Ns 23.

¹⁰ Perényi-osztályozásban. Per. 1652. máj. 25.

¹¹ Jobbágykezeslevélben. Per. 1656. jún. 26.

¹² Bánffy Zsigmond-féle birtokrészen. U. ott. 1666.

¹³ A Vay Péterné javairól készített urbáriumban, u. ott 1668. Ns 24.

¹⁴ U. ott 1687. okt. 29.

¹⁵ A rebellióban elhalt Perényi György javairól készített összeírásban. UC 34–39.

¹⁶ A Vay Mihály javairól készített összeírásban. UC 65–55.

¹⁷ Tanúk között. Per. 1692. F. 53. Ns 59.

¹⁸ Tanúkihallgatási jegyzőkönyvben. Per. 1694. F. 11. Ne 45. A tanúk szerint Paloka Ferenc, ki most Várban lakik, Újfaluban Perényi-telken született, atyja Paloka Ferenc, nagyapja pedig Paloka Imre volt, aki Lengyelországban egy lengyel úr jobbágya volt s onnan szökött Újfaluba.

¹⁹ Az orsz. összeírásban. CR.

²⁰ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora. CR.

B: Brodi, Ilosvai, Krajnai, Kelevari, Kozma, Szukói (1743: Szuka Per. 1743. Ns 6).

1720–1775. között további új nevek. 1743.²¹ *M:* Vad; *Sz:* Zgain.

1775.²² 15 c, 6 i, 2 des. – *M:* 2 Pataky; *Sz:* Bura, 5 Geczko, Jaszecska, Nicska, 2 Szvicska, Sztankó, 3 Tupicza; *B:* Danko, Koro-ly, Kozár, Papp, Puskás.

A falu lakosainak nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*; a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyságlevél szerint a lakosok rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyájan értenek – *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) szintén a *rutén* nyelvet jelöli meg a faluban főként divatozónak. A falu jegyzője 1862-ben már azt jelentette (Helyt. 20895/1862. eln.), hogy a faluban egyedül az *oros* nyelv él.

ISÓTELEKE.

Nevét valószínűleg attól az Isó (Isou-Esau)-tól nyerte, aki mint ugoicsai comes az 1216–1217. években a Várad Re-gestrumban két ízben is szerepel.¹ Isó a birtokot bizonyos kis Pósnak (Pousa parvus) adta s az adományt a király is megerősítette, Pósa pedig 1260-ban a várad káptalan előtt a birtokot 2 szolgálóval, Blasna-val és anyjával, továbbá egy Mark nevű szolgálóval (Blasna testvérével) és gyermekeivel együtt halála esete-re feleségére, Erzsébetre, Pharon comes leányára ruházta át. Az átruházáshoz Pósa urai, a Hontpázmány nemzetségből származó Felicián és Marcell comesek hozzájárulásukat adták.² Az oklevél szerint az ekkor Isotelukenek nevezett föld Feketepatak, Verbóc, Láp, Karácsfalva, Keresztúr és Oroszi közé esett, helye tehát ma is pontosan meghatározható Verbócnek a beregi határszélre eső nyugati felén. A birtoknak szolganéppel együtt való adományozása arra mutat, hogy a birtokon a településnek némi csírája, állott, az elhagyott lakott hely jelölésére szolgáló „telek” szó pedig a településnek már ekkor elpusztult voltát sejteti. Annyi kétségtelen, hogy a település valóban nem bontakozott ki, korán, talán még a XIII. sz.-ban elenyészett. Legközelebb csak 1416-ban találkozunk nevével.³ Ekkor már lakat-

²¹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²² Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

¹ Reg. Var. 163, 171.

² Dl. 511; Wenzel XVII. 538–539.

³ A Lányok panaszt emeltek, hogy a Verbóczyek és Ujhelyiek Isóföldre nevű terra-jukat, illetve possessiójukat elfoglalták s kilencedüket a földről elvitték. Fejér X. 5. 676.

lan s a Lápyak birtokát képezi, akik az őket háborgató hontpázmányemzetségbeliekkel 1424-ben a földet, melyet ők Isowfelde-nek, az utóbbiak Lypo-nak neveztek, felosztották.⁴ Nyilvánvaló tehát, hogy Isótelke és az 1260-ban egyik szomszédja ként megnevezett Láp közös birtokosok alá kerültek s Isótelke, mikor a kezdetleges település róla eltűnt, Láp határának részévé lett. Ezért mondják 1500-ban a már korábbról is ismert Lipófenék nevű rétét Láp határai közé tartozónak.⁵ A XVI. sz. első felében Láp is elpusztult s földje a beleolvadt Isotelke-Lipóval együtt Verbőc határai közé került.⁶ Isótelke neve, s az egész környék településének magyar arculata nem hagy fenn kétséget a felől, hogy a korán elpusztult és jóformán ki sem bontakozott isótelki település is az ugocsai síkvidéket birtokába vevő magyar települési rajzás egyik lerakódása volt. E mellett szólnak még az említett 1424. évi felosztásnál megjelölt következő határpontok nevei is:

Chortospathaka,⁷ rivulus. Lásd később (1714) Verbőc határai között (Csortos, Csertás).

Werbewchpathaka, rivulus. L. még Egres (1356), Feketepatak (1295), Nagyszöllős (1336) és Verbőc (1410–20) határában is.

Berek.

Wedere,⁸ rivulus. L. Verbőc határában is (1410–20. *Wedere pathaka*).

Lapylipofeneke,⁹ lacus. L. Verbőc határában is (1410–20). –

Zemerdek, fluvius. L. még Fancsika (1642), Karácsfalva (1522), Mátyfalva (1411), Nagyszöllős (1336), Szöllősvégardó (1644), Tiszakeresztúr (1655), Tiszaújhely (1522) és Verbőc (1410–20) határában is.

Kewres, arbor.

Zylfa, arbor.

Erge.

Kyshordozlo,¹⁰ fluvius. L. Verbőc határában is (1710: *Hor-dozlo hat*).

⁴ Újh. Dl. 38245.

⁵ Újh. Dl. 38438.

⁶ L. külön Láp-nál.

⁷ *Csortos* nyilván személynév, talán a rutén *čort* 'ördög' származéka.

⁸ Talán a *vydra* 'vidra' szóból képzett szláv *vydrъje* (v. ö. cseh *Vydrí*, szerb *Vidre*, lengyel *Wydrze* helyneveket) alakból való. (Kniezsa).

⁹ Lápi-lipó-feneke (Lipófenék). A „lápi” szó az egykor itt állott, de még a középkorban elpusztult s Verbőc határába olvadt „Láp” helység nevéből. Lipó neve szláv eredetű: a szláv *lipava* vagy *lipova* 'hársas' a *lipa* 'hárs' szóból (Kniezsa).

¹⁰ *Hordozló*. Nyilván szláv eredetű név. Talán a *Гьрдославъ* személynévből való és ebben az esetben a név rutén hangalakot tüntet fel. (Kniezsa.)